

Sekretariat uprave
Služba za regulativo

Številka: 11/08- 275/ 13.12. -10
Datum: 13.12.2010

Agencija za pošto in elektronske komunikacije
Republike Slovenije

**Agencija za pošto in elektronske
komunikacije Republike Slovenije**
Stegne 7, p.p. 418
1001 Ljubljana

Prejeto: 14-12-2010	Sig.zn.: 0213
Številka zadeve: 38247-5/2010/31	Prih.: 1X1 - pos. skli.
V vrednost:	Vredn.:

Zadeva: Pripombe na Analizo trga 4 » Dostop do (fizične) omrežne infrastrukture (vključno s sodostopom ali razvezanim dostopom) na fiksni lokaciji (medoperaterski trg)«.

Zveza: Analiza APEK št. 38294-5/2010-19 objavljena na spletni strani dne 11.11.2010

Spoštovani,

na osnovi poziva Agencije za pošto in elektronske komunikacije RS (v nadaljevanju: Agencija) posredujemo svoje pripombe na objavljeno Analizo upoštevnega trga 4 (v nadaljevanju: Analiza), v kateri Agencija definira upošteveni trg, ugotavlja prevladujoč položaj posameznega operaterja ter predlaga naložitev določenih obveznosti iz 23. do 30. člena ZEKom.

V nadaljevanju podajamo najprej nekaj splošnih pripomb na Analizo in se pri tem osredotočamo na bistvene pomanjkljivosti, nato pa pripombe podajamo k posameznim poglavjem, kot si ta sledijo v objavljeni Analizi. Pri tem je potrebno pripomniti, da je istočasno potekalo tudi javno posvetovanje analize upoštevnega trga 5 »Širokopasovni dostop« (30 dnevni rok za javno posvetovanje se izteče istočasno). Iz tega razloga ni bilo mogoče pripraviti in podati vseh pripomb oz. izčrpne izjasnitve. V kolikor Telekom Slovenije določenih ugotovitev oz. predlaganih obveznosti ne komentira, iz tega ni mogoče sklepati na strinjanje z izsledki Agencije. Telekom Slovenije si pridružuje pravico, da določene dele Analize pokomentira v kasnejši fazi postopka, ko bo temeljito proučil vse podrobnosti Analize ter tehnične možnosti omrežja Telekoma Slovenije.

Splošne pripombe na Analizo

Osnovna pripomba na Analizo se nanaša na razširitev in stopnjevanje predlaganih obveznosti v primerjavi s trenutno veljavnimi, kar bo po oceni Telekom Slovenije imelo negativne posledice na razvoj trga. Pri tem Agencija ne ugotavlja učinkov dosedanje regulacije oz. vpliva do sedaj naloženih obveznosti na stanje in razvoj trga, kar je bistvena pomanjkljivost Analize.

V nadaljevanju podajamo povzetek ključnih pripomb:

- V Analizi so predvidene **vse možne obveznosti** brez ocene njihovega skupnega učinka. Tudi ocena obstoječega stanja bi morala biti zasnovana na ugotavljanju učinkov obstoječih obveznosti na razvoj trga, kakor tudi oceni **trendov in dinamike trga**. Agencija bi morala podati **oceno razvoja trga v prihodnje** s poudarkom na vplivu novih obveznosti.
 - Analiza ne upošteva **geografskih razlik** na način, ki bi upošteval dejanske razlike v konkurenčnih pogojih na posameznih območjih. Agencija, kljub odločni kritiki s strani Telekom Slovenije v letu 2009 (na Analizo upoštevne trga 4 v letu 2009), ostaja na modelu, po katerem se ocena geografskih razlik izvaja na osnovi prisotnosti operaterjev in penetracije posameznih tehnologij po občinah, brez upoštevanja števila gospodinjstev in realnih tržnih deležev operaterjev.
 - Analiza ne upošteva elementov iz **Priporočilo o reguliranem dostopu do dostopovnih omrežij naslednje generacije (NGA)**¹, ki ga je izdala Evropska komisija in ki so ključni za trg širokopasovnega dostopa v Sloveniji. Navedeno Priporočilo poudarja regulacijo trgov 4 in 5 na način, ki omogoča **razumno zaščito investitorjev ob promociji sprejemljive konkurence**.
 - Telekom Slovenije meni, da bi obveznost dostopa do terminalnega dela optične zanke morala veljati za vse operaterje, ki gradijo optično dostopovno omrežje, zato za ta del omrežja predlaga uvedbo **simetrične regulacije**, kakor to omenja tudi Priporočilo o reguliranem dostopu do dostopovnih omrežij naslednje generacije (NGA).
 - Agencija se je v Analizi odločala za obveznosti, ki so težko izvedljive ali pa zahtevajo velike investicijske stroške (dostop do uličnega kabineta) in so v praksi zato nerealne.
 - Agencija ni določila relacije »**backhaul povezav**« na katerih velja obveznost dostopa do kanalizacije in neosvetljenih optičnih vlaken. Tudi dostop do **ethernet povezave** je povsem nedoločen in po prepričanju Telekom Slovenije spada na trg dostopovnih zakupljenih vodov.
 - Roki **izvedbe posameznih storitev** so skrajšani v nasprotju s podatki iz prakse, **zahteve po enotnem informacijskem sistemu**, rokov za ponujanje novih storitev, prikazu statistik bi morale biti usklajene z realnimi možnostmi omrežja.
 - Predlagani cenovni model je zasnovan na izračunu stroškovnih cen po modelu LRIC in prepovedi cenovnih škarij. Telekom Slovenije predlaga, da bi v danih razmerah cenovni model, ki bi bil zasnovan zgolj na **prepovedi škarij cen**, bolje odražal stanje na trgu optičnega dostopa, operaterjem pa omogočal enake možnosti kot jih Telekom Slovenije zagotavlja svoji maloprodajni enoti. Naložitev omenjenega modela bi bolje odražala tudi zahteve v zvezi z dostopom do optike, ki se gradi do posameznih uporabnikov (poslovni), kjer se zahteve po kakovosti bistveno razlikujejo od zahtev za množično optiko.
 - Telekom Slovenije odločno vztraja, da **stopnjevanje obveznosti**, predvsem pa nalaganje zelo ostrih ukrepov na trgu optičnega dostopa ni v skladu s strategijo razvoja novih tehnologij in bo pripeljalo do zastoja v razvoju trga.

Agencija je Telekomu Slovenije naložila dostop do vseh infrastrukturnih elementov, ki poleg bakrene zanke po novem vključuje dostop do optične zanke, kanalizacije, hišne napeljave ter neosvetljenih optičnih vlaken.

Agencija bi morala podrobno proučiti razvoj trga, ključne premike na trgu ter dinamiko in trende, še posebej po izdaji Odločbe o določitvi OPTM na trgu 11 z dne 16.1.2007 ter na osnovi premikov na trgu

¹Priporočilo Komisije z dne 20.9.2010 o reguliranem dostopu do dostopovnih omrežij naslednje generacije (NGA) (Uradni list L 251, 25.09.2010)

in oceni trendov v razvoju, določiti **sorazmerne obveznosti**, ki bi omogočale optimalen razvoj trga v smislu kompromisa med konkurenčnimi razmerami in motivacijo operaterjev za nove investicije, kakor to navaja Priporočilo o reguliranem dostopu do dostopovnih omrežij naslednje generacije (NGA). Kot že rečeno, Analiza ne obravnava **učinkov že naloženih obveznosti** na trgu, ki so lahko edina osnova za realno oceno stanja na trgu.

V nadaljevanju podajamo osnovne značilnosti regulacije NGA v EU in pozivamo Agencijo, da se v primeru optičnega dostopa tudi sama opredeli do blažje oblike regulacije ter da pri nalaganju obveznosti upošteva realne razmere in trende razvoja na trgu širokopasovnega dostopa.

Uvodoma želimo poudariti, da je Slovenija po številu predlaganih obveznosti na samem vrhu med državami v EU. To še posebej velja za obveznosti v primeru dostopa do optičnih zank. Regulacija optičnega dostopa je v EU še v povojni fazi in so zato regulatorji zelo previdni pri nalaganju regulatornih obveznosti. Za vključitev optike na trg 4 se je odločilo manjše število držav, med katerimi izstopajo Nizozemska, Švedska in Finska. Pri tem se je večina držav odločila za naložitev „blažje“ regulacije: finski regulator nalaga samo obveznost enakega obravnavanja, nizozemski se je odločil za diferenciacijo trga in razlikovanje med množično optiko (rezidenti) in optiko za individualne uporabnike (poslovni); nemški regulator je predlagal izključitev poslovne optike. Tudi švedski regulator se je odločil za naložitev različnih cen v primeru rezidenčnih in poslovnih uporabnikov. Tudi med državami pristopnicami, ki imajo višjo stopnjo optične penetracije v primerjavi s starimi članicami, opazamo, da so se regulatorji odločili za naložitev „blažje“ oblike regulacije: češki regulator je naložil samo obveznost stroškovnega računovodstva, estonski ni naložil nobenih obveznosti.

Enako velja tudi v primeru dostopa do neosvetljenih optičnih vlaken. Obveznost se večinoma nalaga opcijsko, samo v primerih, ko ni možen dostop do kanalizacije. Cene neosvetljenih optičnih vlaken so predmet komercialnega dogovarjanja (Italija, Estonija...). Obveznost dostopa velja samo na relaciji optični delilnik v centrali (ODF) – ulična omarica (shelter).

Na osnovi navedenih podatkov Telekom Slovenije še enkrat poudarja, da mora Agencija posebno pozornost posvetiti praksi, ki se je v zadnjih letih izoblikovala v EU, še posebej v povezavi s principi, ki jih v Priporočilu o reguliranem dostopu do dostopovnih omrežij naslednje generacije (NGA) navaja Evropska Komisija. Komisija poudarja pomen nalaganja doslednih regulatornih obveznosti na enotnem evropskem trgu. Regulacija naj predvsem omogoča razumno zaščito investorjev ob promociji sprejemljive konkurence. V svojih spremnih dokumentih Komisija omenja tri modele regulacije: odsotnost regulacije (regulatorne počitnice), nalaganje vseh možnih obveznosti (striktna regulacija) in regulacija z upoštevanje ključnih regulatornih usmeritev v skladu s Priporočilom o reguliranem dostopu do dostopovnih omrežij naslednje generacije (NGA). Kot ključne principe, ki po oceni Telekoma Slovenije v analizi niso bili v celoti upoštevani, navajamo nalaganje simetričnih obveznosti na segmentih omrežja, ki predstavljajo „ozko grlo“ ter upoštevanje geografskih razlik med redko in gosto naseljenimi področji.

Telekom Slovenije smatra, da analiza na neprimeren način obravnava geografske razlike med posameznimi področji. Rezultati analize, ki ne upošteva gostote prebivalstva, ne ustrezajo realnem stanju na trgu. Geografske razlike je potrebno ugotoviti predvsem na osnovi razlik v tržnih deležih operaterjev, ob upoštevanju števila gospodinjstev. Tudi Priporočilo o reguliranem dostopu do dostopovnih omrežij naslednje generacije (NGA) navaja, da v primeru, ko so razlike v tržnih deležih velike in stabilne, lahko regulator določi podtrge ali naloži geografsko diferencirane obveznosti. V povezavi z gradnjo novih optičnih dostopovnih omrežij in naraščanju razlik v infrastrukturni konkurenci med ruralnim in urbanim območjem, Priporočilo omenja tudi določene izjeme, ki dovoljujejo prehod na lažjo obliko regulacije.

Telekom Slovenije opozarja na velike razlike med različnimi pristopi h geografski diferenciaciji trgov. Primerjava analiz zasnovanih na klasifikaciji po naseljih in občinah je pokazala, da klasifikacija na osnovi naselij bistveno bolje odraža realne razmere na trgu. Takšen pristop je izbral tudi Direktorat za

informacijsko družbo v postopku izgradnje odprtih širokopasovnih omrežij (OŠO). Slovenija je po številu naselij izrazito ruralna država, saj od skupaj 6030 naselij, 4.523 uvrščamo v ruralna 1369 v suburbana in samo 138 v urbana področja. V ruralnem območju se nahaja 23% gospodinjstev, v urbanem pa 49%.

Opozarjamo, da zaradi indirektnega pritiska s strani kabelskih operaterjev, analiza trga, ki zajema samo optične in xDSL priključke, ne daje realnega vpogleda v stanje na trgu. Portugalski, angleški in norveški regulator so se zato odločili za vključitev kabelskih priključkov na trg 4. Analiza geografskih razlik, ki upošteva tudi delež kabelskih operaterjev, daje bistveno realnejšo sliko, kar so omenjeni regulatorji upoštevali pri določanju podtrgov, oziroma geografsko diferenciranih obveznosti. Komisija je v fazi notifikacije trga 4 že pozvala nekatere države v EU, kjer so se zaradi gradnje optičnih dostopovnih omrežij zelo povečale geografske razlike, da v skladu s Priporočilom pristopijo k analizi geografskih razlik. Telekom Slovenije smatra, da bi tudi analiza v Sloveniji morala upoštevati indirektni pritisk s strani kabelskih operaterjev, saj je njihov delež večji od skupnega deleža optičnih dostopovnih omrežij.

V povezavi z geografskimi razlikami Komisija v Priporočilu poudarja, da se te odražajo tudi v stroških. Stroški izgradnje optičnega dostopovnega omrežja se zato zelo razlikujejo, kar sta v svojih analizah že upoštevala švedski in nizozemski regulator. Tako nizozemski regulator diferencira trg 4, švedski pa ceno optične zanke določa na osnovi njene dolžine. Za optične zanke daljše od 10 km se namesto LRIC modela, OPTM operaterju nalaga obveznost komercialnega pogajanja.

Posebej problematična se je v praksi pokazala regulacija optičnega dostopa za velike poslovne uporabnike. Čeprav regulatorji v EU uvrščajo poslovno optiko na isti upoštevni trg, se v praksi regulacija poslovne optike razlikuje od regulacije optike za množične uporabnike, predvsem s stališča stroškovnih cen. Poslovna optika je tudi do dvajsetkrat dražja od optike za rezidente. Nemški regulator je predlagal izključitev optike iz trga 4. Telekom Slovenije zato predlaga, da se v primeru optike za poslovne uporabnike, Agencija opredeli za „blažjo“ obliko regulacije. Dostop do poslovnih uporabnikov naj se obravnava individualno, cenovni model pa naj bo zasnovan na prepovedi cenovnih škarij.

Telekom Slovenije nadalje predlaga, da za terminalni del optične zanke v obdobju, ko še ni uvedena simetrična regulacija, velja obveznost komercialnega dogovarjanja (ali skupne izgradnje po vzoru drugih držav kot so Francija, Španija, Portugalska in Švica). Enaka obveznost naj velja tudi v primeru dostopa do neosvetljenih optičnih vlaken, na relaciji ODF – ulična omarica.

Da se je stanje na trgu v preteklosti bistveno spremenilo in s tem tudi položaj družbe Telekom Slovenije, je razvidno iz podatkov, ki jih navajamo v nadaljevanju.

Trg širokopasovnega dostopa v Sloveniji se odlikuje z **visoko infrastrukturno konkurenco**. Delež xDSL priključkov se nenehno znižuje (od januarja 2009 do junija 2010 se je znižal z 67% na 60%), delež optičnih priključkov pa se je v istem obdobju povečal z 10% na 15%. Delež kabelskih priključkov se počasi povečuje in se približuje 25%.

Delež Telekoma Slovenije na **maloprodajnem trgu širokopasovnega dostopa** se je v istem obdobju **znižal z 49% na 45%** (delež xDSL je 39%, delež FTTH pa 5%). Ostali operaterji imajo 21% tržni delež na xDSL, 24% je delež koaksialnih priključkov in 10% delež FTTH priključkov.

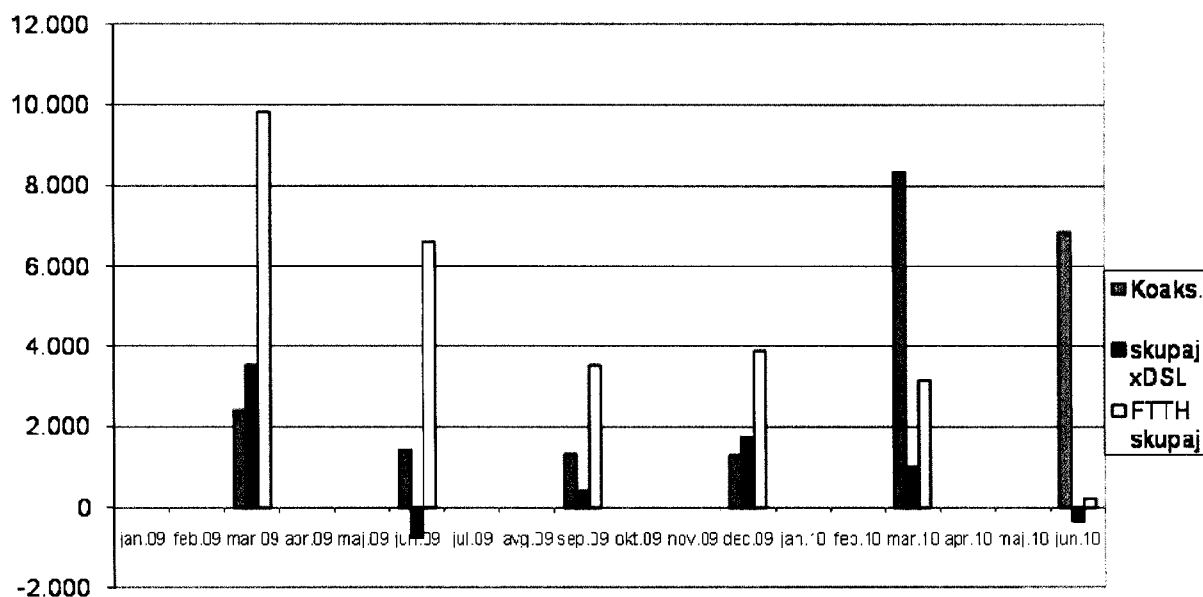
Če navedene podatke primerjamo s stanjem v EU opazujemo, da so deleži posameznih tehnologij izredno stabilni. Delež xDSL v EU se je v zadnjih petih letih znižal za samo 1 odstotno točko in zdaj znaša 79%. Delež koaksialnih priključkov znaša 16%, optike samo 2%, ostalega 3%. **Tudi delež nacionalnega operaterja ostaja stabilen in znaša v povprečju 48%.**

Dinamiko in trende v razvoju trga še najbolje ocenjujemo preko gibanja prirasta širokopasovnih priključkov v določenem časovnem obdobju. Analiza prirastov širokopasovnih priključkov v obdobju

januar 2009 – junij 2010 je pokazala, da se zelo povečuje vpliv kabelske tehnologije. V prvem polletju 2010 je realizirano skupaj 19.000 novih širokopasovnih priključkov, od tega je delež Telekoma Slovenije samo 7%, delež kabelskih operaterjev 79%, drugih operaterjev pa 14%. Za pričakovati je, da se bo trend rasti kabelskih priključkov nadaljeval.

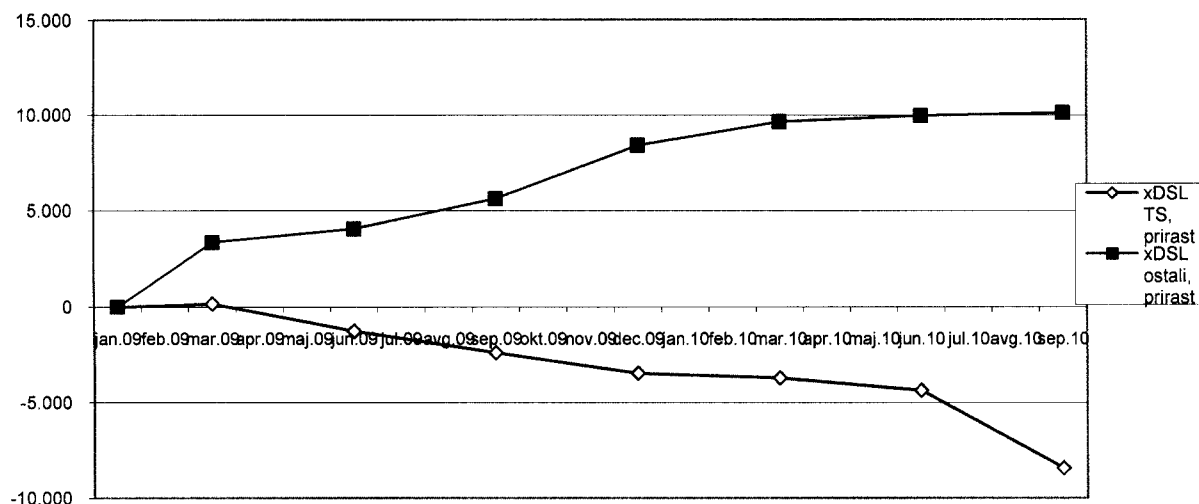
Dinamika širokopasovnega dostopa v preteklem obdobju je najboljše razvidna iz ocene gibanja **prirasta širokopasovnih priključkov** po tehnologijah in operaterjih. Na spodnji slikah so prikazana gibanja kvartalnih in skupnih prirastov v obdobju januar 2009 – junij 2010.

Slika 1: Kvartalni prirast širokopasovnih priključkov po tehnologijah v obdobju januar 2009 – junij 2010

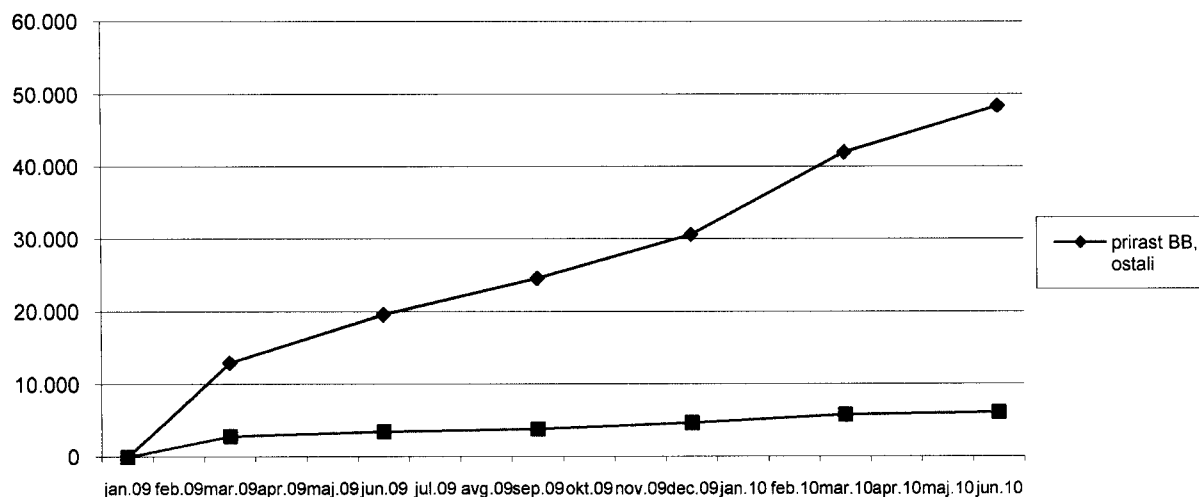
Skupni prirast xDSL se znižuje in je v drugem kvartalu 2010 že negativen. Tudi kvartalni prirast FTTH se v obdobju januar 2009 – junij 2010 nenehno znižuje. **Največjo rast beležijo kabelski operaterji** (samo v prvem polletju 2010 se je število priključkov povečalo za 15.000), medtem ko je skupni prirast xDSL v istem obdobju reda 600 priključkov, optike pa reda 3.500 priključkov.

Slika 2: Skupni prirast xDSL priključkov na maloprodajnem trgu v obdobju januar 2009 – september 2010

Skupni prirast xDSL po operaterjih kaže, da se prirast Telekoma Slovenije nenehno znižuje, drugih operaterjev pa povečuje (v obdobju januar 2009 – september 2010 se število xDSL priključkov Telekoma Slovenije znižalo za 8.500, ostalih operaterjev pa povečalo za 10.000 novih priključkov).

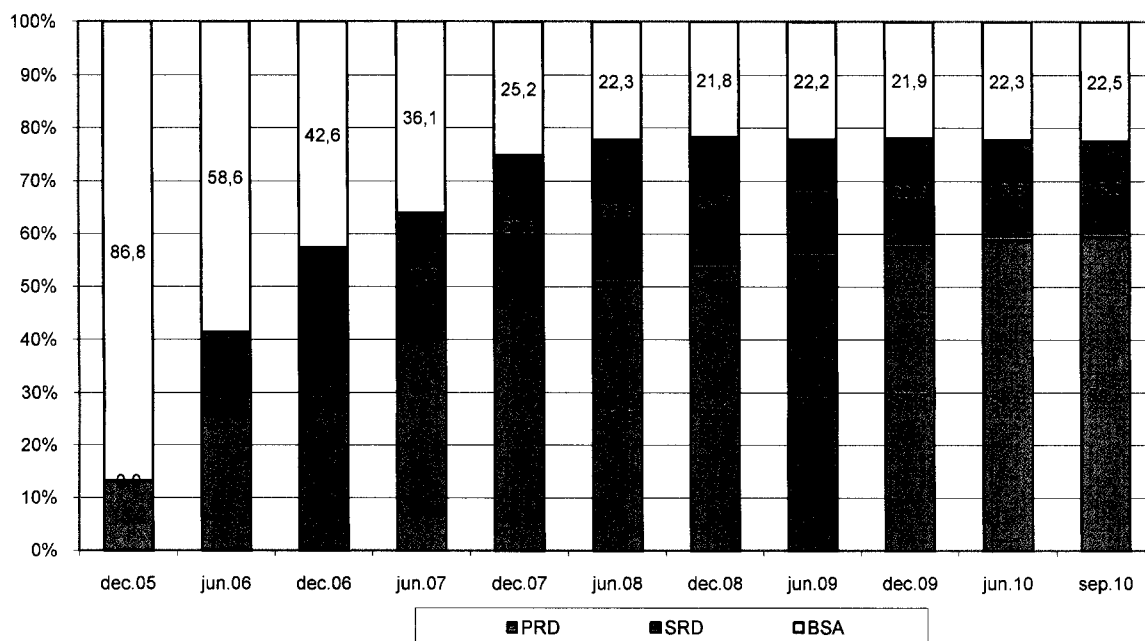
Slika 3: Skupni prirast vseh širokopasovnih priključkov v obdobju januar 2009 – junij 2010

Skupni prirast vseh širokopasovnih priključkov v obdobju januar 2009 – junij 2010 je reda 55.000 od tega je **delež Telekoma Slovenije ob koncu navedenega obdobja samo 11%.**

Dinamiko trga dokazuje tudi hitro napredovanje operaterjev na investicijski lestvi. Graf na sliki 4 prikazuje deleže posameznih tehnologij pri dostopu alternativnih operaterjev do bakrenega omrežja. Delež razvezanih zank (povsem razvezan dostop PRD in sodostop SRD) se je v obdobju julij 2007 – julij 2010 povečal z 63,9% na 78,5%. Povprečni delež tehnologije LLU v EU znaša 75%, kar je za 3% pod deležem operaterjev v Sloveniji.

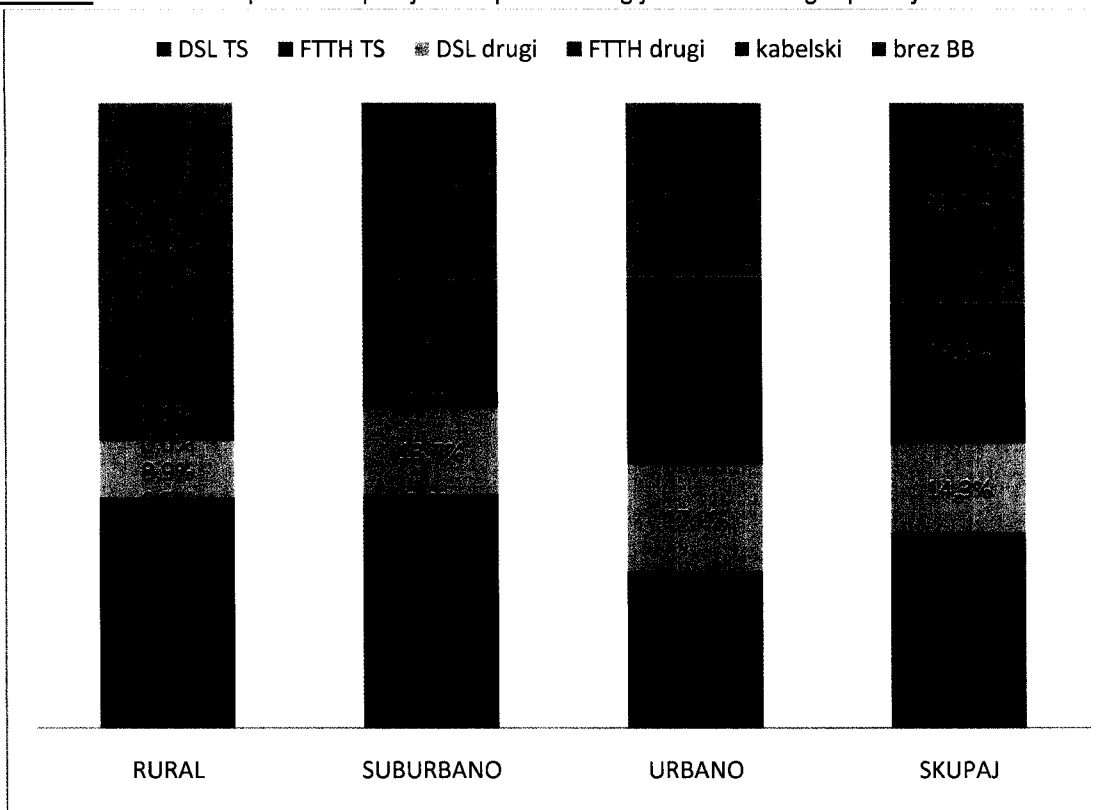
Slika 4: Deleži posameznih dostopov (PRD, SRD, BSA) novih vstopnikov v SI

Telekom Slovenije je izvedel podrobno analizo gibanja tržnih deležev na urbanem, suburbanem in ruralnem področju. Analiza je pokazala, da delitev na **urbana, suburbana in ruralna področja** na osnovi klasifikacije **po naseljih**, kaže na izredno velike razlike v pokritosti z različnimi tehnologijami, širokopasovni penetraciji in tržnih deležih operaterjev. Urbana področja, ki pokrivajo 49% gospodinjstev imajo odlično pokritost z različnimi tehnologijami: bakreno omrežje ima praktično 100% pokritost gospodinjstev (tudi 100% možnost razvezave bakrenih zank), kabelska omrežja so prisotna v 119 od skupaj 138 naselij, 90% vseh optičnih priključkov je lociranih v urbanem področju. V ruralnem delu, ki pokriva 23% gospodinjstev je infrastrukturna konkurenca bistveno slabša: samo na tretjini bakrenih zank je možna razvezava, delež optičnih priključkov je zanemarljiv (samo 1% od vseh FTTH priključkov), kabelska omrežja so prisotna samo na 18% naselij (od skupaj 4.500). Telekom Slovenije pokriva s širokopasovnimi priključki v urbanem delu samo 25% gospodinjstev, v ruralnem pa je ta delež 68%. Telekom Slovenije močno vztraja, da delitev na urbana, suburbana in ruralna področja na osnovi klasifikacije po občinah, ne izkazuje realne konkurenčne slike v Sloveniji.

Razlike v geografski pokritosti posameznih področij imajo za posledico velike razlike v deležih operaterjev po posameznih tehnologijah. Na spodnji sliki, ki je odraz stanja v januarju 2010, so prikazani deleži širokopasovnih priključkov po gospodinjstvih, ločeno za vsa tri področja na osnovi klasifikacije po naseljih. Delež Telekoma Slovenije v urbanem področju je reda 25% (od tega 19,5% xDSL, 5,6% FTTH). V ruralnem področju se delež Telekoma Slovenije poveča na 37%. Delež gospodinjstev brez širokopasovnega priključka se z 28% v urbanem področju povečuje na 45% v ruralnem področju.

Slika 5: Delež širokopasovnih priključkov po tehnologijah na število gospodinjstev

Nadalje Analiza ne upošteva novih smernic in trendov pri regulaciji dostopovnih omrežij nove generacije, ki jih je Evropska komisija predlagala v Priporočilu o reguliranem dostopu do dostopovnih omrežij naslednje generacije (NGA). Priporočilo zelo poudarja **zaščito potencialnih investorjev** ob promoviranju sprejemljive konkurence. Komisija v navedenem dokumentu ugotavlja, da bo na področjih z nižjo gostoto prebivalstva, potrebno poiskati učinkovite tehnične rešitve, ki bodo omogočale **zniževanje stroškov**. Slednje je osnovno vodilo pri gradnji nove generacije dostopovnih omrežij, pri tem pa je pomembno poudariti, da morajo pobudo prevzeti operaterji – investitorji, ki bodo poiskali optimalne tehnične rešitve. Telekom Slovenije ugotavlja, da predmetna Analiza ne podpira opisane smernice iz Priporočila o reguliranem dostopu do dostopovnih omrežij naslednje generacije (NGA). Kot primer lahko navedemo, da je Telekom Slovenije Agencijo večkrat seznanil s svojimi načrti v zvezi s posodabljanjem omrežja na osnovi FTTN tehnologije, ki je posebej primerna za ruralna področja z nizko gostoto prebivalstva. Agencija je Telekomu Slovenije naložila obveznost postavitve omarice v velikosti, ki omogoča namestitve opreme operaterjev, ki bodo izrazili interes po tovrstnem dostopu, kar pomeni, da bo riziko gradnje v celoti bremenil Telekom Slovenije. Agencija bi morala, v skladu z opisanimi trendi, spodbujati Telekom Slovenije pri iskanju optimalnih rešitev, pobuda za vključitev drugih operaterjev pa bi morala biti prepuščena Telekomu Slovenije. Samo na ta način bi bila zagotovljena primerna spodbuda potencialnega investitorja, v nasprotnem primeru bi izpolnjevanje obveznosti povzročilo dodatno povečanje stroškov, kar bo vplivalo na zmanjšanje interesa Telekoma Slovenije po novih investicijah.

V zvezi s splošnimi pripombami želimo poudariti, da bi morala analiza bistveno bolj upoštevati realne možnosti omrežja, informacijskih sistemov, vzdrževanja, procesov za nudenje in izvajanje storitev, prakso pri implementaciji, skratka vse postopke pomembne pri nudenju veleprodajnih storitev. Agencija bi morala bolj poglobljeno analizirati stanje in zmogljivosti celotnega sistema, za kar bi bilo potrebno veliko posvetovanja in podroben vpogled v tehnične rešitve in spremljajoče procese. Nadalje

bi Agencija morala posvetiti veliko pozornost določitvi vseh parametrov potrebnih za jasno opredelitev novih tehnologij, saj so naložene obveznosti, brez jasno določenih presečišč, ki bi zagotavljale enoumno razlago obveznosti, lahko sporne s stališča implementacije.

Telekom Slovenije ponovno poudarja, da Agencija ni proučila skupnega vpliva niti že sedaj naloženih obveznosti niti novih obveznosti na trg in izraža zaskrbljenost, da bo ta učinek negativen za prihodnji razvoj trga, saj bo pripeljal do zastoja v investicijah, povečanja stroškov in zniževanja prihodkov kot posledica drastičnega znižanja cen. Zgoraj prikazani grafi to nedvoumno potrjujejo.

Uporabljeni izrazi

Iz Analize je razvidno, da le-ta vključuje tudi dostopovna omrežja nove generacije (NGA). Agencija bi morala iz tega razloga v seznam uporabljenih izrazov vključiti tudi tehnologije, ki spadajo v NGA, predvsem tehnologiji FTTH in FTTN/C. Posebej pomembni so vmesniki, v katerih se vključujejo alternativni operaterji. Izpustitev navedene terminologije lahko pripelje do nejasnosti v zvezi z izpolnjevanjem naloženih obveznosti.

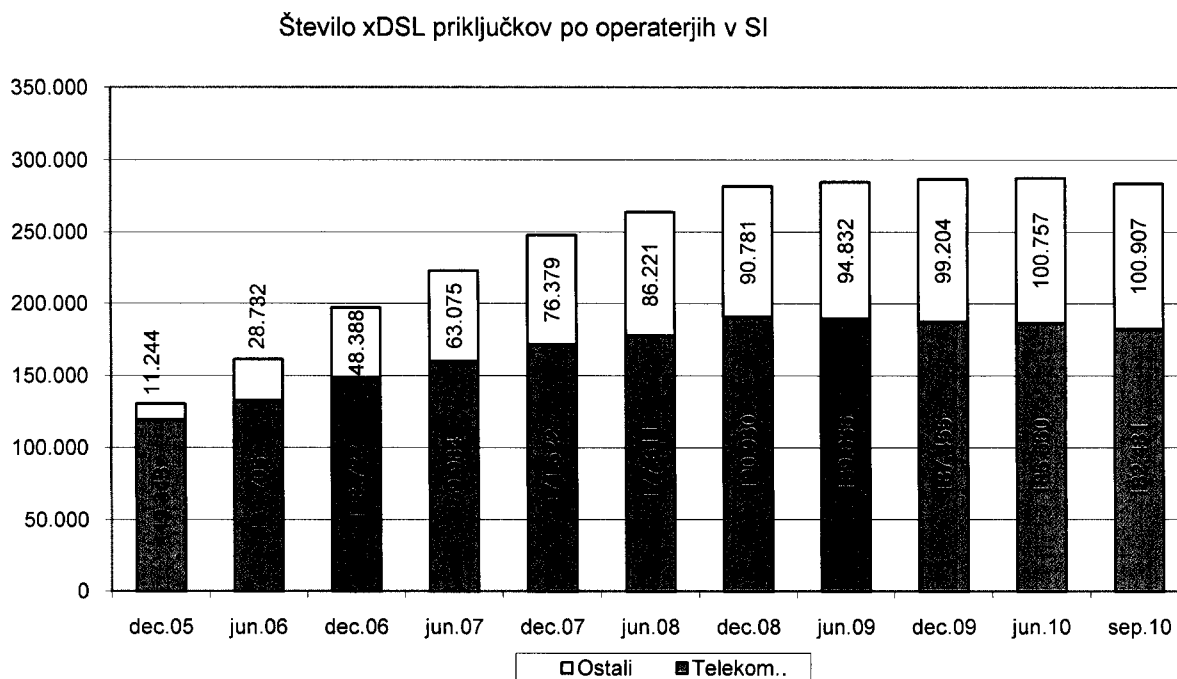
4. Opredelitev upoštevnega trga

Agencija je veliko pozornost posvetila analizi zamenljivosti na maloprodajnem in veleprodajnem trgu, na način, ki ne vključuje podatkov pomembnih za oceno stanja na trgu. V nadaljevanju podajamo nekaj pripomb.

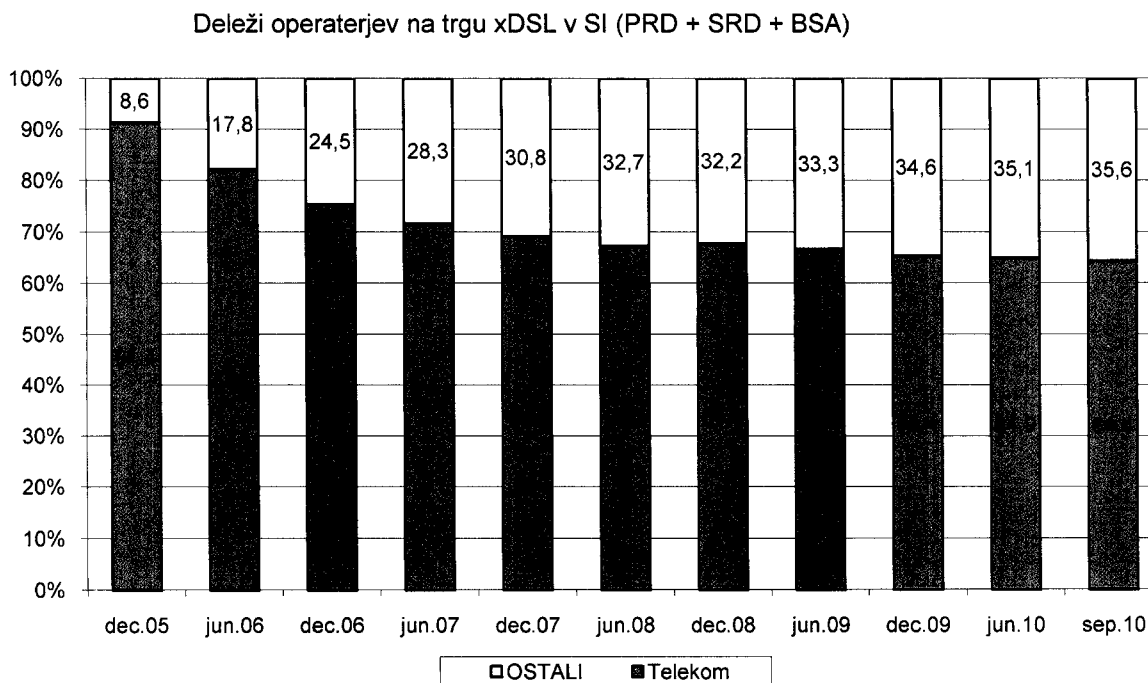
V primeru analize **zamenljivosti na maloprodajnem trgu**, Agencija **ne podaja jasne slike**, ki bi prikazovala konkurenčne pogoje ter izboljšave, ki so rezultat regulacije na veleprodajnem trgu v obdobju po izdaji OPTM odločbe z dne 16.1.2007. Prikaz stanja na maloprodajnem trgu z upoštevanjem premikov in sprememb, bi bistveno jasneje odražal izboljšanje konkurenčnih pogojev, kot je to razvidno iz diagramov v točki 4.1.1. (Zamenljivost na maloprodajnem trgu).

Poleg prikaza deležev in gibanja posameznih tehnologij, bi bilo potrebno prikazati tudi gibanja deležev operaterjev, še posebej na reguliranih DSL trgih. Na spodnjih slikah podajamo diagrame, ki prikazuje gibanje števila xDSL priključkov in tržne deleže operaterjev na maloprodajnem xDSL trgu.

Slika 6: Število xDSL priključkov po operaterjih v SI

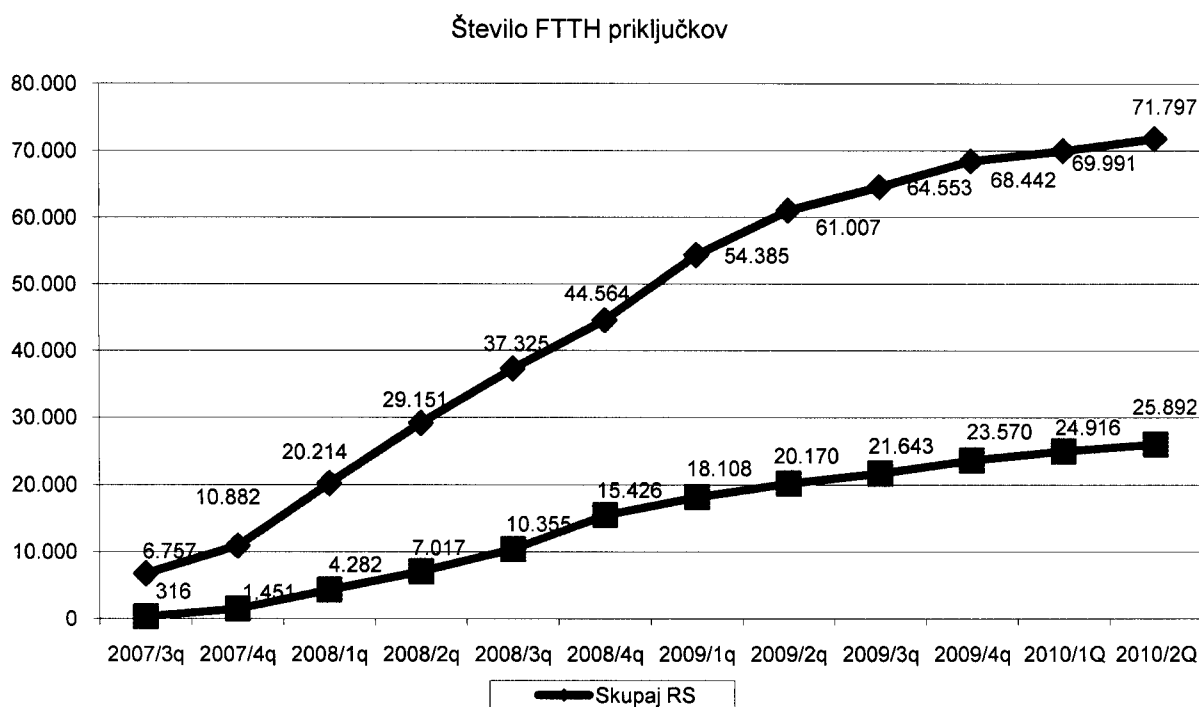

Slika 7: Deleži operaterjev na trgu xDSL v SI (PRD + SRD * BSA)

Iz grafov je razvidno, da je v tretjem kvartalu 2010 prirast xDSL priključkov negativen zaradi zmanjšanja števila priključkov Telekoma Slovenije, ter da se delež Telekoma Slovenije nenehno znižuje. Od izdaje OPTM Odločbe v januarju 2007 se je delež Telekoma Slovenije znižal za več kot 11odstotnih točk.

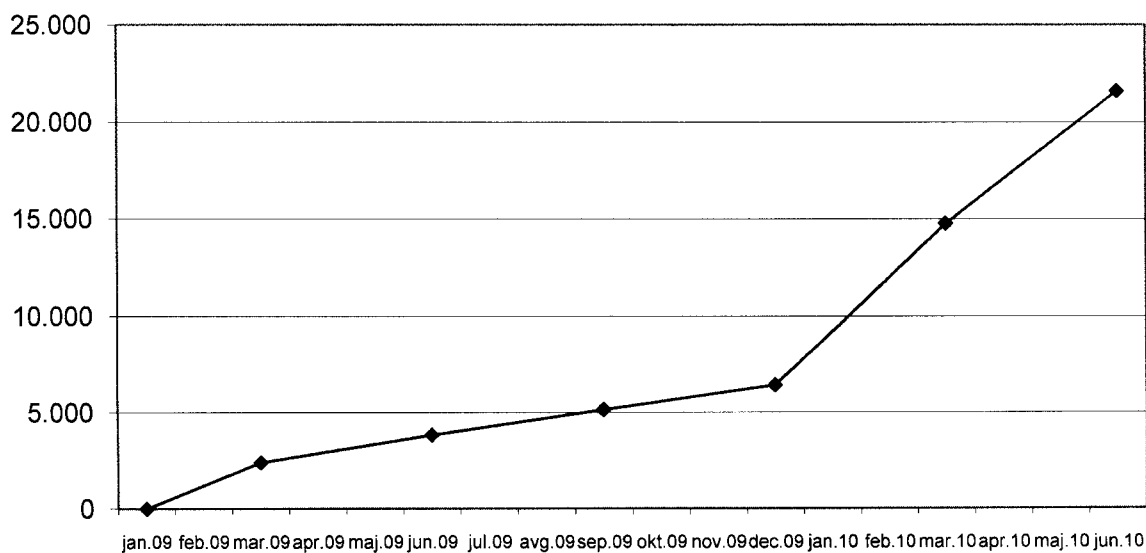
Slika 8: Gibanje števila optičnih priključkov

Iz zgornjega grafa je razvidno, da se je v letu 2010 rast optičnih priključkov upočasnila, delež Telekoma Slovenije pa je ostal približno enak.

Največjo rast so v letu 2010 dosegli kabelski operaterji, kar je razvidno iz spodnjega grafa, ki prikazuje skupni prirast kabelskih priključkov od začetka 2009 do sredine 2010.

Slika 9: Skupni prirast kabelskih širokopasovnih priključkov od januarja 2009 do julija 2010

Spremembe tržnih deležev po tehnologijah in operaterjih so razvidne iz spodnjih razpredelnic:

Tehnologija	1Q/2007	3Q/2010
xDSL	72,2%	59,0%
Kabli	25,8%	24,2%
Optika	1,6%	15,7%

Tržni deleži	1Q/2007	3Q/2010
Telekom Slovenije	53,5%	44,1%
Ostali	46,5%	55,9%

Primerjava podatkov iz 1Q/2007 s podatki iz 3Q/2010 kaže, da je tržni delež kabelskih operaterjev stabilen, da se je tržni delež DSL znižal za 13,2 odstotne točke, (z 72,2% na dan 31.3.2007 na 59% na dan 30.9.2010) pri tem pa se je izboljšalo razmerje med deležem alternativnih operaterjev in Telekomom Slovenije, kar je posledica regulacije na trgih 11 in 12. Tržni delež optičnih priključkov se je v istem obdobju povečal za 14,1 odstotne točke, razmerje deležev med družbo T-2 in Telekomom Slovenije pa je približno enako.

Tržni delež Telekoma Slovenije se je v istem obdobju znižal za 9,4 odstotne točke (z 53,5% na dan 31.3.2007 na 44,1% na dan 30.6.2010).

Telekom Slovenije ponovno poudarja, da je cilj regulacije na veleprodajnem trgu izboljšanje konkurenčnih pogojev na maloprodajnem trgu. Nacionalni regulator mora analizirati spremembe in premike na maloprodajnem trgu, da bi lahko na tej osnovi določil sorazmerne obveznosti OPTM operaterja. Spremembe in trendi gibanja tržnih deležev operaterjev bistveno jasneje odražajo izboljšanje konkurenčnih razmer kot je to razvidno iz prikaza gibanja posameznih tehnologij. V obdobju od izdaje OPTM odločbe v januarju 2007 do 3Q/2010 se je delež regulirane xDSL tehnologije znižal za 9,6 odstotne točke (z 74,1%- 1Q2Q/ 2007 na 59%-3Q/2010), delež FTTH priključkov povečal za 14,1 odstotne točke, delež kabelskih priključkov pa se je v istem obdobju znižal z 25,8% na 24,2%. Trend sprememb je še posebej izrazit v letu 2010. Navedeni podatki odražajo stagnacijo xDSL tehnologije, ki predstavlja najbolj razprostranjeno infrastrukturo na ozemlju Slovenije. Če pri tem upoštevamo podatke, da se je delež Telekoma Slovenije v istem obdobju na celotnem trgu širokopasovnega dostopa znižal za 9,4 odstotne točke (z 53,5% na 44,1%), na trgu xDSL pa za 9,6 odstotne točke, ugotavljamo, da so se konkurenčne razmere na reguliranem xDSL trgu zelo izboljšale, kar skupaj z izboljšanjem infrastrukturne konkurence zaradi gradnje optičnih dostopovnih omrežij, pomeni velik napredek v konkurenčnih pogojih na trgu širokopasovnega dostopa. Navedena dejstva, ki kažejo na velike premike, morajo biti nujno upoštevana pri regulaciji veleprodajnih trgov. Vsi navedeni podatki so razvidni iz kvartalnih poročil Agencije za obdobje 2007-2010.

V delu, ki obravnava **zamenljivost na veleprodajnem trgu**, je Agencija analizirala zamenljivost med bakreno zanko in dostopom prek kabelskega omrežja. Telekom Slovenije smatra, da se **kabelska omrežja**, po uvedbi novih standardov posodablja na način, ki omogoča ponujanje širokopasovnih storitev, ki so po hitrosti primerljive z DSL tehnologijo. Tako je danski kabelski operater Ziggo, vse svoje priključke nadgradil po standardu Eurodocsis 3.0, kar mu je omogočilo dvig hitrosti z 15/1.5 Mb/s na 25/4 Mb/s, kar je že primerljivo s tehnologijo VDSL2. Tri evropske države (Norveška, Portugalska in Velika Britanija) so kabelski dostop že vključile na trg 4. V večini evropskih držav je strategija izgradnje NGA zasnovana tudi na tehnologiji FTTN in koaksialnem dostopovnem omrežju. Tržni deleži kabelskih operaterjev v Sloveniji so zelo stabilni in daleč presegajo povprečni delež v EU (V Sloveniji na dan 30.6.2010 znaša 24%, v EU pa samo 16%).

V zvezi s pričakovanim razvojem kabelskih omrežij, želimo poudariti, da se bodo ta po nadgradnji po standardu DOCSIS 3.0 zelo hitro razvijala, kar dokazuje tudi graf na sliki 9, ki prikazuje prirast kabelskih priključkov v prvem polletju 2010. Agencijo želimo opozoriti na dejstvo, da mora »ex ante«

regulacija trga v največji možni meri upoštevati prihodnji razvoj trga (»forward looking« pristop). Kabelski operaterji so že v juniju 2009 začeli s trženjem produktov visoke hitrosti, kar je posledica implementacije omenjenega standarda, kar se je nadaljevalo tudi v letu 2010. V prvem polletju 2010 so kabelski operaterji realizirali 79% celotnega prirasta širokopasovnih priključkov na maloprodajnem trgu.

V primeru **optičnih omrežij Telekoma Slovenije**, Agencija poudarja strategijo postopne zamenjave bakrenih zank z optičnimi, kar ne drži, saj bo imel Telekom Slovenije vsaj petletno obveznost ponujanja bakrene infrastrukture (tako izhaja iz Analize). Ugotovitev Agencije, da bodo operaterji, ki so že investirali v razvezavo krajevnih zank, zaradi prehoda Telekoma Slovenije na optično omrežje ostali brez dostopa do svojih končnih uporabnikov, tako nikakor ne drži. Navedeni argumenti so, kot izhaja iz Analize, osnova in so ključni za vključitev optike na trg 4. Tudi omejitve v pokritosti z optičnim dostopovnim omrežjem, ki so jih nekateri regulatorji obravnavali kot ključni razlog za izključitev optičnega dostopa, v primeru trga v Sloveniji niso bile upoštevane, čeprav so kot ključni razlog vplivale na izključitev kabelskega omrežja iz definicije trga. Danski regulator se je odločil za izključitev optičnega dostopa s trga 4 ravno zaradi omejitev v pokritosti ozemlja in visokih stroškov prehoda LLU operaterjev na optični dostop. Telekom Slovenije je prav tako kritičen do načina analize prisotnosti operaterjev po občinah, kjer Agencija poudarja prisotnost po občinah, **s poudarkom na številu občin in ne procentu** prebivalstva, ki ga občine pokrivajo. Na ta način je analiza nepregledna in lahko tudi zavajajoča, saj je pokritost prebivalstva ključna za oceno razširjenosti določene infrastrukture.

Smatramo, da Agencija ni izvedla analize geografske pokritosti trga na način, ki bi razkril visoko infrastrukturno konkurenco v mestnih občinah, ter velikih geografskih razlik v primerjavi z ruralnim območjem. Poudarjamo tudi, da je število optičnih FTTH priključkov bistveno nižje od števila kabelskih priključkov, kar kaže na boljšo pokritost kabelskih omrežij v primerjavi z optičnimi. Tudi povečanje hitrosti na kabelskih priključkih dokazuje, da je ta tehnologija primerljiva oziroma kar se tiče možnosti širokopasovnega dostopa za končne stranke, ekvivalentna xDSL priključku. Na segmentu optičnega dostopa pa ima Telekom Slovenije samo eno tretjino naročnikov, kar postavlja pod vprašaj asimetrično regulacijo trga. Želimo opozoriti tudi na dejstvo, da je Evropska Komisija v Priporočilu o reguliranem dostopu do dostopovnih omrežij naslednje generacije (NGA) predvidela modele gradnje optičnih omrežij, ki bi ob nižanju stroškov zagotavljali primerno konkurenco in motivacijo operaterjev. V omenjenem Priporočilu je bistveno bolj poudarjena potreba po geografski analizi trga ali pa nalaganju geografsko diferenciranih obveznosti, saj se zaradi gradnje optičnih in koaksialnih omrežij, geografske razlike v mestih vse bolj povečujejo. Priporočilo pravi, da v se primeru gosto naseljenih področij z dobro razvito infrastrukturno konkurenco in odprtim dostopom do optičnih zank, regulator lahko odloči, da je konkurenca na maloprodajnem trgu dovolj učinkovita ter da niso potrebni dodatni ukrepi. Vključitev optičnega dostopa na trg 4 bi zahtevala tudi bistveno podrobnejšo analizo specifične gradnje optičnih omrežij v Sloveniji, ki bi med drugim upoštevala tudi obstoječe tehnološke rešitve (dostop preko enega ali dveh vlaken, dostop do hišne napeljave ...). Danski regulator NITA, na katerega se sklicuje Agencija, se ni odločil za vključitev optičnega dostopa na trg 4 zaradi omejene pokritosti. Države, ki imajo največje število optičnih priključkov (Litva, Slovaška, Estonija...) pa se niso odločile za vključitev optike na trg, kljub visokemu deležu te tehnologije (Preglednica družbe Cullen september 2010). Nerealna je tudi primerjava z Nizozemsko, ker je nacionalni operater že leta 2005 napovedal prehod na »all IP« s petletnim prehodnim obdobjem. Prehod na NGA bi pomenil opustitev bakrene infrastrukture in prehod na optično infrastrukturo. Telekom Slovenije kratkoročno ne načrtuje opustitve bakrene infrastrukture. Iz navedenih argumentov je razvidno, da Agencija ni upoštevala vseh aspektov regulacije optičnega dostopa.

5. Analiza upoštevnega trga o obstoju konkurence

Telekom Slovenije v Analizi pogreša podrobnejšo analizo stanja na maloprodajnem trgu, kar edino omogoča vpogled v konkurenčne razmere na trgu in je osnova za oceno regulatornih ukrepov na veleprodajnem trgu. Prikaz stanja na veleprodajnih trgih, pri čemer se z izključitvijo kabelskih omrežij ustvari stanje dominacije xDSL tehnologije (ker je delež optičnih priključkov še razmeroma nizek), je zavajajoče s stališča ocene konkurenčnih razmer na trgu. xDSL tehnologija bo tudi v naslednjih letih prevladujoča na veleprodajnem trgu, medtem, ko se bodo razmere na maloprodajnem trgu še naprej hitro spreminjale v korist alternativnih operaterjev.

V zvezi z doseganjem ekonomij obsega, oziroma ekonomij povezanosti, Agencija poudarja, da bi operaterji, ki bi želeli vstopiti na trg, zaradi visokih stroškov zagotavljanja storitev, težko ponudili nižjo ceno kot Telekom Slovenije. Analiza cen, podanih na sliki 7, v Analizi navedenega dejstva ne podpira, saj je optični priključek družbe T-2 cenejši od vseh ostalih priključkov. Prav tako Agencija odsotnost regulacije zmotno navaja kot enega od glavnih vzrokov za slab izkoristek FTTH omrežja Telekoma Slovenije, brez primerjave s FTTH omrežjem operaterja T-2, ki prav tako ni regulirano in ima podoben izkoristek.

6. Zaključki analize o obstoju konkurence na upoštevem trgu

Telekom Slovenije se nikakor ne strinja z ugotovitvijo Agencije, da na trgu ni učinkovite konkurence, ter da delež Telekoma Slovenije na medoperaterskem trgu znaša 83,3%. Če bi Agencija, po vzoru drugih držav v EU, izključila optični dostop, bi navedeni delež še vedno znašal 100%, kljub dejstvu, da so se konkurenčne razmere na trgu zelo izboljšale. To dokazujejo naraščajoči tržni deleži alternativnih operaterjev na maloprodajnem trgu, ki je edini lahko osnova za oceno konkurenčnih razmer na trgu. Ocena napredka na trgu je možna samo preko ocene stanja na maloprodajnem trgu, saj je cilj regulacije na veleprodajnem trgu ravno sprememba in izboljšanje konkurenčnih razmer na maloprodajnem trgu.

Telekom Slovenije ponovno poudarja, da ima regulacija grosističnih storitev za cilj izboljšanje konkurenčnih razmer na maloprodajnem trgu. Iz tega razloga se ne moremo strinjati z navedbo Agencije, da stanje na maloprodajnem trgu nima odločilnega vpliva na konkurenčnost veleprodajnega trga. Agencija bi morala oceniti premike, ki so se zgodili na maloprodajnem trgu kot posledica regulacije veleprodajnega trga, da bi lahko naložila sorazmerne obveznosti, ki bodo vplivale na razvoj trga v prihodnje. Zaradi velikih geografskih razlik med mestnim in urbanim področjem, ki jih gradnja optičnih omrežij še dodatno potencira, bi analiza morala bolj podrobno zajeti parametre, ki so pomembni za določitev geografske segmentacije trga (gibanje tržnih deležev po operaterjih in tehnologijah, penetracija...). Agencija je analizo prisotnosti posameznih tehnologij izvedla predvsem v povezavi s številom občin in ne z upoštevanjem deleža prebivalstva, ki jih občine pokrivajo. Tako so zaključki o omejenosti posamezne tehnologije vezani izključno na ozemeljsko pokritost.

7. Predlagane obveznosti operaterja s pomembno tržno močjo

Telekom Slovenije ugotavlja, da Agencija na več mestih kot opravičilo za naložitev obveznosti navaja prejem številnih pritožb operaterjev, ne navaja pa števila dejansko ugotovljenih kršitev z odločbo. Iz dejanskega stanja nikakor ne izhaja nujnost naložitve številnih obveznosti, kot so predlagane v posameznih poglavjih v Analizi. Sorazmernost predlaganih obveznosti tako sploh ni ugotovljena. Prav tako se Agencija sklicuje na naložene obveznosti s strani evropskih regulatornih organov (na katere tudi Evropska komisija ni imela pripomb) in v tem išče opravičilo za enako naložitev obveznosti družbi Telekom Slovenije, pri tem pa se ne ukvarja z dejanskim stanjem na trgu, tehničnimi lastnostmi

omrežja ter zmožnostmi v družbi Telekom Slovenije, kar še posebej velja pri naložitvi izvedbenih rokov. Obveznosti so tudi iz tega razloga popolnoma nesorazmerne. Družba Telekom Slovenije iz tega razloga Agencijo poziva, da ponovno prouči predlagane obveznosti v okviru posameznih poglavij, tako z vidika izvedljivosti ter sorazmernosti obveznosti, upoštevajoč breme za Telekom Slovenije ter cilj, ki se želi s tem doseči.

Družba Telekom Slovenije meni, da so predlagane obveznosti popolnoma nesorazmerne, dodatnega stopnjevanja obveznosti pa Agencija niti ne poskuša ustrezno utemeljiti. Agencija bi morala več pozornosti posvetiti skupnem učinku vseh naloženih obveznosti v povezavi s trenutno veljavnimi, ki so že privedle do sprememb konkurenčnih pogojev na trgu. Tudi Priporočilo o reguliranem dostopu do dostopovnih omrežij naslednje generacije (NGA) o sočasni analizi trgov 4 in 5 dokazuje, kako pomembna je skupna ocena učinkov vseh naloženih obveznosti. Telekom Slovenije ne nasprotuje primerjavi z regulatornimi ukrepi v drugih državah EU, opozarja pa, da ravno iz prakse drugih držav izhaja, da je po številu ukrepov Slovenija na samem vrhu evropske lestvice. Če upoštevamo dejstvo, da ima Slovenija dobro razvito infrastrukturno konkurenco, ter da je delež Telekoma Slovenije za 2,5% pod evropskim povprečjem (Working Document Communications Committee – Broadband access in the EU: situation at 1 July 2010)², se lahko upravičeno sprašujemo ali so predvidene obveznosti sorazmerne stanju na trgu.

7.1. Obveznost dopustitve operatorskega dostopa do določenih omrežnih zmogljivosti in njihove uporabe

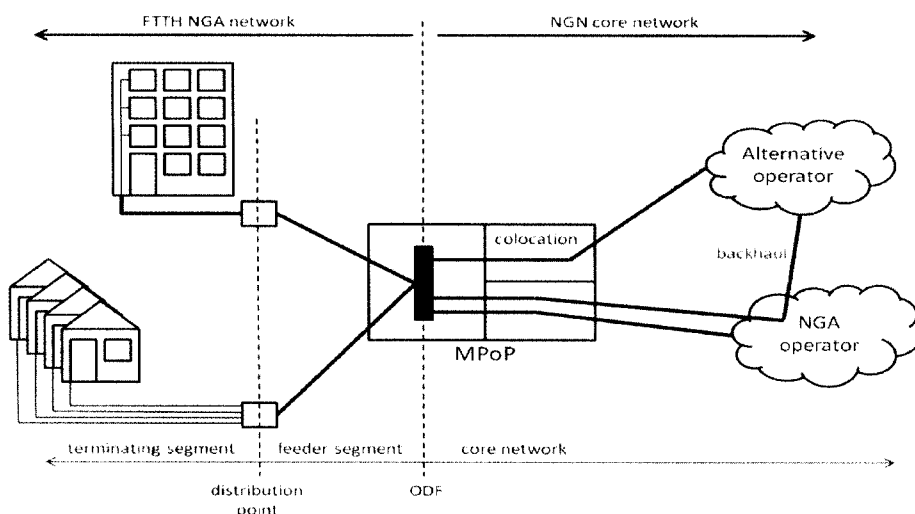
Agencija ugotavlja, da bo družba Telekom Slovenije d.d. v okviru predlagane obveznosti dopustitve operatorskega dostopa morala zagotoviti naslednje:

- 1. zagotoviti operatorski dostop do omrežnih elementov oziroma naprav in odobriti odprt operatorski dostop do tehničnih vmesnikov in drugih povezanih zmogljivosti, predvsem pa do:*
 - b) optične krajevne zanke*

Telekom Slovenije v zvezi s tem navaja, da bo v primeru razvezave optične krajevne zanke potrebno določiti način povezovanja alternativnih operaterjev na strani aktivne opreme. Ta se bo namreč razlikovala od načina povezovanja Telekoma Slovenije. Koncept bo potrebno določiti v skladu s predlogom že sprejetega Priporočila o reguliranem dostopu do dostopovnih omrežij naslednje generacije (NGA). Agencija bi že v Analizi morala določiti točke in način povezovanja, ki v skladu s Priporočilom o reguliranem dostopu do dostopovnih omrežij naslednje generacije (NGA) veljajo za FTTH tehnologijo. Spodnja slika prikazuje konfiguracijo dostopovnega in hrbtničnega omrežja v kontekstu novega Priporočila.

²http://circa.europa.eu/Public/irc/info/cocom1/library?l=/public_documents_2008&vm=detailed&sb=Title

Slika 9: Terms used by the Commission in the FTTH context

V skladu s Priporočilom o reguliranem dostopu do dostopovnih omrežij naslednje generacije (NGA) je dostopovno omrežje razdeljeno na agregacijski del (feeder segment) in terminalni del (terminating segment). Agregacijski del povezuje optični delilnik v centrali z razdelilno točko, terminalni pa razdelilno točko s končnim uporabnikom. Nacionalni regulatorji so posebej veliko pozornost posvetili pravilom povezovanja končnega uporabnika z razdelilno točko, ker gre za del omrežja, katerega podvajanje zelo povečuje stroške izgradnje NGA.

V zvezi z načinom povezovanja FTTH priključkov, Telekom Slovenije opozarja, da bi morala Agencija večjo pozornost posvetiti konceptu implementacije tehnologije v skladu s Priporočilom o reguliranem dostopu do dostopovnih omrežij naslednje generacije (NGA). Opozarjamo na specifiko gradnje optičnega dostopa v Sloveniji, ki se v primeru rezidenčnih uporabnikov razlikuje že po številu optičnih vlaken potrebnih za realizacijo širokopasovnih storitev. Telekom Slovenije namreč praviloma polaga par vlaken, od tega se eno vlakno lahko uporablja za analogni dostop do televizije, drugo pa za širokopasovni dostop. Družba T-2 pa za širokopasovni dostop do interneta uporablja par vlaken. Evropska Komisija v Priporočilu o reguliranem dostopu do dostopovnih omrežij naslednje generacije (NGA) še posebej poudarja pomen gradnje „multiple fibres“, ki omogočajo dostop večjega števila operaterjev do končnih uporabnikov. V Sloveniji je to še posebej pomembno, saj bi razvezava enega vlakna pomenila nižje stroške (cena vlakna, cena optičnega delilnika ipd.) in večjo fleksibilnost dostopa do končnih uporabnikov.

Telekom Slovenije posebej opozarja Agencijo, da že uvajamo spremembe tehničnih rešitev izvedbe FTTH optičnih zank s ciljem, da se gradnja optičnega omrežja stroškovno čim bolj optimizira in racionalizira. Telekom Slovenije danes gradi FTTH optične zanke iz dveh vlaken, od katerih je eno namenjeno za IP (internet, IPTV in VoIP) storitve in drugo za klasične CATV storitve. V kolikor Telekom Slovenije poslovno oceni, da na enem območju ne bo komercialnega interesa za CATV storitve (že obstaja koaksialno CATV omrežje) FTTH optične zanke gradi le za IP storitve z enim optičnim vlaknom. Telekom Slovenije je že začel z nekaj postopki izvedbe objektov le z enim vlaknom.

Opozarjamo tudi na potrebo po določitvi pravil, ki veljajo za izgradnjo razdelilne točke. Telekom Slovenije je že razvil tehnično rešitev, ki bo omogočala večjo fleksibilnost v povezavah končnih uporabnikov z agregacijskim delom optične zanke. Glede na izkušnje drugih držav (Francija, Španija, Portugalska, Švica) in rešitve, ki jih omenja Priporočilo o reguliranem dostopu do dostopovnih omrežij naslednje generacije (NGA), bi bilo potrebno

zadevo razširiti na vse graditelje optičnega dostopovnega omrežja, ker bi to doprineslo k večji racionalizaciji dostopovnega omrežja, pri čemer pa bi uporabniki imeli možnost izbire operaterja. To je še posebej pomembno s stališča večje fleksibilnosti v izbiri tehnologije FTTH, kjer se vse bolj uveljavljajo pasivna FTTH omrežja (GPON, WDM).

Telekom Slovenije opozarja, da se gradnja dostopovne optike za posamezne uporabnike (poslovne stranke) razlikuje od gradnje množičnih povezav. Povezave so zaključene na ločenih delilnikih, kapacitete optičnih kablov so praviloma nižje, konfiguracija omrežja je pogosto izvedena v topologiji obroča, vzdrževanje omrežja je zaradi zahtev po večji zanesljivosti kompleksnejše.

Informacijsko podporo za poizvedbe, vključevanje in odpravo napak bo Telekom Slovenije lahko zagotovil v roku treh mesecev po objavi vzročne ponudbe.

c) hišne napeljave,

Družba Telekom Slovenije ugotavlja, da Zakon o elektronskih komunikacijah (Ur.l. RS št. 13/07-UPB1, 102/07-ZDRad in 110/09) v 7. členu določa naslednje: »Večstanovanjske in poslovne stavbe morajo biti načrtovane (projektirane) in grajene tako, da omogočajo skupno uporabo hišne komunikacijske napeljave vsem operaterjem tako, da se lahko povežejo z vsakim naročnikom posebej«.

Glede na pravkar navedeno določbo zakona, ki uvaja obveznost simetričnega dostopa za vse operaterje, družba Telekom Slovenije ugotavlja, da je dodatna naložitev obveznosti dostopa do hišne napeljave družbi Telekom Slovenije povsem neutemeljena in nesorazmerna.

Telekom Slovenije nasprotuje obveznosti asimetričnega dostopa in smatra, da morajo vsi operaterji z lastno optično infrastrukturo imeti **enake obveznosti dostopa do hišne napeljave**, saj gre za del omrežja, ki ga je težko podvojiti in zato predstavlja »ozko grlo« v dostopovni infrastrukturi. Tudi praksa v drugih državah kaže, da je obveznost simetričnega dostopa s principi delitve terminalnega dela optične hišne napeljave že vključena v nacionalno zakonodajo in velja za vse operaterje z lastnim optičnim dostopovnim omrežjem. Kot primer lahko ponovno omenimo Francijo in Španijo, v katerih je nacionalni regulator podrobno proučil različne načine dostopa in principe delitve, sama obveznost pa je vključena v nacionalno zakonodajo. V primeru Slovenije je asimetrična regulacija dostopa do hišne napeljave še toliko bolj nerazumljiva, ker je obveznost naložena operaterju, ki ima na celotnem trgu FTTH samo tretjino aktivnih priključkov. Zato odločno nasprotujemo enostranski naložitvi obveznosti dostopa do hišne inštalacije v sklopu obveznosti na trgu, saj menimo, da je potrebno ustrezno generalno določilo predvideti v nacionalni zakonodaji.

Telekom Slovenije prav tako opozarja Agencijo, da bo morala proučiti koncept dostopa do terminalnega dela optične krajevne zanke v skladu s tehničnimi možnostmi operaterjev. FTTH omrežje Telekoma Slovenije je namreč zgrajeno na način, da se razdelilna točka nahaja v kabelskem jašku, da je izvedena z varjenjem vlaken v spojki in zato ni enostavno dostopna brez večjih gradbenih in inštalacijskih posegov, kot je to primer pri bakrenem omrežju. Agencija bi problematiko dostopa do razdelilne točke, ki povezuje hišno inštalacijo, morala podrobno proučiti v realnih okoliščinah, v katerih delujeta oba operaterja (družba T-2 in Telekom Slovenije).

Telekom Slovenije še enkrat poudarja širši pomen regulacije dostopa do hišne napeljave, oziroma terminalnega dela optične zanke. V državah, v katerih za optična dostopovna omrežja velja obveznost dostopa do hišne napeljave, je ta obveznost vedno simetrična, oziroma velja za vse operaterje, ki gradijo optično dostopovno infrastrukturo. Francoski nacionalni regulator,

ki je tudi glavni pobudnik zakonske določitve te obveznosti, se je v postopku javnega posvetovanja opredelil do vseh tehničnih in ekonomskih podrobnosti dostopa. Predlog ukrepa, ki določa vse parametre dostopa je notificiral pri Evropski Komisiji. Podal je ločene rešitve za gosto (urbana področja) in redko naseljena področja (rural). V gosto naseljenem področju je določil rešitve, ki so zasnovane na »multiple fibres«. Tudi na Portugalskem so vladne ustanove pozvale nacionalnega regulatorja, da določi zakonske in druge obveznosti, s katerimi se bo pospešil razvoj optičnih omrežij in preprečila monopolizacija v terminalnem delu optične zanke. Na podoben način rešujejo problem dostopa do končnih uporabnikov tudi v Španiji. Na Švedskem pa je nacionalni regulator analiziral več poslovnih modelov in njihov vpliv na konkurenco. V zvezi s tem je podal posebno Poročilo.

Znova poudarjamo, da bi bila v primeru, če se ta obveznost naloži samo Telekomu Slovenije, večina optičnih priključkov »ozko grlo« v dostopovni infrastrukturi, kar pa ni v interesu končnih uporabnikov. Poleg tega je obveznost tehnično povsem nedoločena in v sedANJI situaciji, ko operaterji gradijo optične povezave brez vmesnih razdelilnih točk na strani končnih uporabnikov, tudi povsem nerealna. Agencija bi morala dostop do hišne napeljave, po vzoru drugih nacionalnih regulatorjev v EU, skrbno proučiti in na osnovi posvetovanja z operaterji pripraviti model, ki ga je možno implementirati v praksi.

d) jaškov, kanalizacije ter neosvetljenih optičnih vlaken (dark fibre) za potrebe operaterjev za gradnjo njihovega lastnega omrežja in dostopa do podzanke,

Telekom Slovenije opozarja, da je potrebna jasna določitev relacij, na katerih velja obveznost dostopa do kanalizacije, oziroma neosvetljenih optičnih vlaken. V skladu s Priporočilom o reguliranem dostopu do dostopovnih omrežij naslednje generacije (NGA), se je večina regulatorjev v EU odločila za naložitev obveznosti dostopa do kanalizacije in šele v primeru, če dostop do kanalizacije ni možen, se opsijsko nalaga še obveznost dostopa do neosvetljenih optičnih vlaken.

Kakor je v analizi omenjeno, je obveznost dostopa do kanalizacije, oziroma optičnih vlaken vezan na dostopovno omrežje, ki se gradi v tehnologiji FTTN/C zaradi dostopa do skrajšanih bakrenih zank. Obveznost naj bi veljala za relacijo ODF v centrali – ulični kabinet (shelter), ki je na sliki 9 označen kot »feeder segment«. Obveznost naj bi veljala tudi za povezavo optičnega delilnika (ODF) in kolokacije alternativnega operaterja, oziroma v primeru, ko operater na lokaciji ODF nima kolokacije, dostop do prvega jaška v NGN omrežju (slika 9).

Poudarjamo, da se obveznost dostopa do kanalizacije, oziroma neosvetljenih optičnih vlaken ne naša na terminalni del (terminating segment, slika 9), saj je ta del v celoti vključen v FTTH zanko. Problematika dostopa do terminalnega dela je podrobno opisana v točki b.

Telekom Slovenije opozarja na kompleksnost ponudbe kableske kanalizacije, saj za to vrsto dostopa ne obstaja elektronska baza podatkov in bo v vsakem posameznem primeru potrebno izvesti preveritve na terenu. Navedeno dejstvo je potrebno upoštevati pri nalaganju obveznosti v zvezi z vsemi zadevnimi roki. Telekom Slovenije ugotavlja, da Agencija v zvezi z določitvijo izpolnitvenih rokov ni upoštevala dejanskega stanja omrežja Telekoma Slovenije ter razpoložljivost podatkov. Tudi prakse v drugih državah potrjujejo, da so razmere pri nujenju kanalizacije tako kompleksne, da lahko v praksi povzročijo velike težave. Tako portugalski Telekom poroča o zapletih pri določanju prostih kapacitet, problemih posodabljanja podatkovne baze, problemih v zvezi z določanjem SLA, velikih kadrovskih obremenitvah v zvezi s preverjanjem informacij, nadzorom nad izvajanjem del, pogostih in zamudnih posegih, ter zahtevnem spremljanju stanja zaradi odstopanj v izvedbi in zamudah pri dostavi izvedbene tehnične dokumentacije.

Opozarjamo tudi na nevarnost udarcev, zlorab pri izvedbi, poškodb kanalizacije in obstoječih kablov. Potrebno bo jasno definirati tudi kritje materialnih in ostalih odgovornosti izvajalcev. Telekom Slovenije bo zato določil vse potrebne ukrepe, ob upoštevanju obveznosti enakega obravnavanja. Vsa dela pa bodo potekala pod nadzorom Telekoma Slovenije.

e) dostop do aktivne ethernet (ali druge oblike) povezave, pri čemer je mišljena povezava od omarice dalje, za potrebe izrabe podzanke.

Telekom Slovenije vztraja, da se ta obveznost izključi, ker na relaciji ODF-omarica velja obveznost dostopa do kanalizacije, oziroma opsijsko dostop do neosvetljenih optičnih vlaken in lahko operater sam realizira aktivno »ethernet« povezavo. V primeru, ko se operater ne bo odločil za dostop do fizične infrastrukture, lahko pri Telekomu Slovenije naroči zakupljeni ethernet vod, ki pa je reguliran na trgu 6. Opozarjamo tudi, da v določenih primerih (predvsem pri uporabi sistemov preko drugih medijev in ne preko optičnega vlakna), družba Telekom Slovenije ne bo imela tehničnih možnosti za zagotovitev zahtevane ethernet povezave drugim operaterjem.

Navedena obveznost je iz tega razloga povsem neutemeljen ter nesorazmerna.

pri čemer bo na razumno zahtevo:

3. v odsotnosti drugačnega pisnega dogovora ukinila posamezno lokacijo ali posamezno bakreno krajevno zanko najprej po preteku 5 let od začetka njene uporabe s strani operaterja

Telekom Slovenije opozarja, da obstajajo tudi razlogi na katere ne more vplivati. V primeru zahtev lastnikov zemljišča ali objekta po odstranitvi omrežja ali opreme iz objekta, Telekom Slovenije ne more vplivati na spoštovanje predpisanega roka 5 let.

V zvezi s tem Telekom Slovenije kot vzorčni primer navaja najeti poslovni prostor v Voklem, iz katerega se je morala družba Telekom Slovenije, v skladu s sodnim nalogo za izpraznitev, izseliti v roku 18 mesecev.

pri tem pa bo morala upoštevati pri razvezanem dostopu in sodostopu naslednje roke:

a) Rok za odgovor na poizvedbe glede informacij o lokaciji glavnega delilnika in okvirni dolžini krajevne zanke je največ 15 minut, glede ostalih informacij pa največ 3 delovne dni.

Telekom Slovenije predlaga, da ostanejo v veljavi določila rokov v veljavnem RUO. »Rok za odgovor na preveritev je tri (3) delovne dni v primeru, ko Telekom Slovenije razpolaga z vso potrebno tehnično dokumentacijo. V primeru, ko je za pripravo odgovora na preveritev potrebno izvesti dodatne aktivnosti (ogled na terenu, preveritve, ipd), je rok za odgovor na preveritev pet (5) delovnih dni od prejema preveritve. V posameznih izjemnih primerih se ta rok podaljša za največ tri (3) delovne dni. Telekom Slovenije bo v primeru podaljšanja tega roka obvestil operaterja«. Telekom Slovenije poizvedb, ki jih mora opraviti na terenu, ne more opraviti v zahtevanem roku. Poleg tega so bili roki v letošnjem letu skrajšani in usklajeni tudi za poizvedbe po BRO.

Telekom Slovenije za izvedbo predlaga lestvico z naslednjo porazdelitvijo: 60% vseh odgovorov na poizvedbe izvesti v 1 dnevu, 80% v 2 dneh in 100% v 5 dneh. Pravkar navedeni roki so glede na tehnične lastnosti, obseg aktivnosti ter razpoložljive resurse tudi edino opravičljivi in v smislu obveznosti tudi sorazmerni.

Roki so določeni na podlagi statistike opravljenih poizvedb, ki jih je Telekom Slovenije Agenciji posredoval že z dopisom št. 11/08-213/111-09 z dne 12.3. 2009 v postopku, ki se pri Agenciji vodi pod št. 38241-4/2009-1.

Telekom Slovenije bo lahko informacijsko podporo za preveritve, vključevanje in odpravo napak na FTTH zagotovil v roku treh mesecev po objavi vzorčne ponudbe.

b) v primeru zavrnitve operaterjeve poizvedbe mora z razlogi za zavrnitev nemudoma seznaniti operaterja prek enotnega informacijskega sistema, in mu najkasneje v roku 10 delovnih dni poslati tehnično dokumentacijo, iz katere morajo izhajati natančni razlogi za zavrnitev, dokumentacijo pa mora spremljati pisna izjava zakonitega zastopnika, da končni uporabnik ne more dobiti storitve širokopasovnega dostopa družbe Telekom Slovenije d.d.,

Telekom Slovenije predlaga, da v veljavi ostane določilo, ki je za te primere že predvideno v obstoječem RUO. »Telekom Slovenije bo v primeru zavrnitve poizvedbe na posebno zahtevo operaterja, razloge za zavrnitev izkazal tudi z ustrezno tehnično dokumentacijo najkasneje v desetih (10) delovnih dneh od prejema operaterjeve zahteve. V kolikor je bila zavrnitev izvedbe upravičena, bo Telekom Slovenije takšno zahtevo zaračunal operaterju v skladu s cenikom.« Glede na dejstvo, da v preteklih treh letih takih zahtev s strani operaterjev skoraj ni bilo (manj kot 5), predpisan ukrep predstavlja nesorazmerno zahtevo Agencije, saj pomeni nepotrebno obremenitev zaposlenih Telekoma Slovenije ob dejstvu, da je takih zavrnitev v mesecu približno 1000.

Končni uporabnik lahko, kljub zavrnitvi drugega operaterja, še vedno dobi omejen širokopasovni dostop Telekoma Slovenije ali drugega operaterja preko brezžičnih ali multipleksnih EMX sistemov.

V primeru negativne poizvedbe je glede na to, da poslovanje v celoti poteka preko elektronskega sistema po mnenju Telekoma Slovenije nepotrebno, da se za vsak negativni odgovor na poizvedbo zahteva dodatno posredovanje pisne izjave in dokumentacije. Poizvedbe (predvsem negativne) se ponavljajo in prihajajo pogosto od več operaterjev za isto lokacijo. To zahteva dodatne aktivnosti, ki jih bo potrebno predvideti v postopkih izvajanja preveritev in operaterjem dodatno zaračunati. Predlagamo, da se ta obveznost opredeli za primere, ko operater za posamezno negativno poizvedbo to pisno naroči.

c) rok za izvedbo naročila je 8 delovnih dni od prejema popolnega naročila,

Opredeljeni rok za vzpostavitev je v primeru, ko je potreben poseg na terenu, vezan na termin, ki ga s končnim uporabnikom dogovori operater. Prosti termini so ponujeni iz skupnega nabora terminov za širokopasovne storitve na maloprodajnem in operaterskem trgu. Telekom Slovenije nima možnosti vplivanja na to, kdaj operater dogovori termin (ali je to 8. delovni dan ali 15. delovni dan). Glede na to ni možno opredeliti in od Telekoma Slovenije zahtevati porazdelitve izvedbe naročil. Telekom Slovenije naročilo izvede na termin, ki ga dogovori operater.

Enaka obravnava izvajanja vključitev je tako zagotovljena z vzpostavljenim mehanizmom enotnega nabora razpoložljivih terminov za izvedbo vključitev. Ti predvideni ukrepi niso neposredno povezani z zagotavljanjem enake obravnave. Zagotavljanje enake obravnave je razvidno iz statistike povprečnih časov izvedenih vključitev v letu 2009.

Povprečni čas izvedbe vključitev po številu dni od naročila do izvedbe v letu 2009 (koledarski dnevi):

Trg	Storitev	Povprečni čas izvede naročila v letu 2009
LLU	PRD	14,45
LLU	SRD	14,71
BSA	EMX	18,92
BSA	Goli DSL	13,60
BSA	DSL	9,97
TS	EMX	16,93
TS	Goli DSL	21,44
TS	DSL	16,73
LLU		14,51
BSA		12,90
TS		19,89

LLU - razvezan dostop po RUO (PRD in SRD)

BSA - širokopasovni dostop po BRO

TS - širokopasovni dostop Telekoma Slovenije

Podatki o izvedbi naročil, ki so bili s strani Telekoma Slovenije posredovani Agenciji, so predvsem v primeru, ko naročila izvaja sam zase, posledica tega, da je večji del naročil izveden na način brez posega pri končnem uporabniku.

Telekom Slovenije zaradi zgoraj opisanega ne more zagotoviti predvidene distribucije rokov za vključitve, kot jih predvideva Agencija.

Telekom Slovenije opozarja Agencijo, da vse FTTH optične zanke niso zgrajene v celoti do vsake posamezne stanovanjske enote. Del FTTH optičnih zank je namreč začasno zaključen pred stanovanjsko enoto uporabnika in so potrebni dodatni manjši posegi za njihovo zaključitev. Telekom Slovenije ima podatke o statusu vsake posamezne FTTH optične zanke dosegljive v informacijskem sistemu, kar bo operaterjem posredovala skupaj z odgovorom pri preveritvi in jim tako omogočila nujno potrebne informacije za nadaljnjo komunikacijo z uporabniki.

Telekom Slovenije opozarja Agencijo, da vse optične FTTH zanke niso zgrajene v celoti do vsake posamezne stanovanjske enote. Del FTTH optičnih zank je namreč začasno zaključen pred stanovanjsko enoto uporabnika in so potrebni dodatni gradbeni posegi za njihovo zaključitev. Telekom Slovenije ima podatke o statusu vsake posamezne FTTH optične zanke dosegljive v informacijskem sistemu, kar bo operaterjem posredoval skupaj z odgovorom pri preveritvi in jim tako omogočil nujno potrebne informacije za nadaljnjo komunikacijo z uporabniki. Statusi FTTH optičnih zank v informacijskem sistemu so naslednji:

- 2 – zanka je zaključena v dozi v stanovanju (dodatni posegi niso potrebni)
- 3 – zanka je zaključena s konektorjem v stanovanju
- 4 – zanka je zaključena s konektorjem pred stanovanjsko enoto (dodatni posegi so potrebni)
- 5 – zanka je zaključena brez konektorja v stanovanjski enoti (dodatni posegi so potrebni)
- 6 – zanka je zaključena brez konektorja pred stanovanjsko enoto (dodatni posegi so potrebni)

7 – zanka je zaključena pred objektom in imamo soglasja lastnikov (dodatni posegi so potrebni).

Telekom Slovenije opozarja Agencijo, da, zaradi potrebnih dodatnih montažnih in gradbenih posegov, izvedba razvezav FFTH optičnih zank v predlaganih rokih fizično ni možna v vseh primerih, kjer so potrebna dodatna montažna in/ali gradbena dela. Telekom Slovenije predlaga, da se za različne statusse posebej definirajo roki, kar bo podrobneje opredelila v Vzorčni ponudbi. Prav tako Telekom Slovenije opozarja, da bodo tudi cene priključnin posebej segmentirane za posamezne statusse vključitev glede na obseg potrebnih dodatnih del.

Telekom Slovenije zaradi navedenih dejstev za optične FTTH priključke predlaga naslednje roke za izvedbo naročila po posameznih statusih:

- Status 2 – odgovor je DA . Poseg s strani Telekoma Slovenije na lokaciji stranke ni potreben v primeru novih vključitev (DIY). Izvajanje aktivnosti po koledarju.
- Status 3-6 - odgovor DA. Potrebna zaključitev omrežja do doze (OPT). Predlog, da se aktivnosti koordinirajo preko koledarja. Termin s stranko dogovori in določi operater ter ga uvrsti v koledar. Termin velja tako za Telekom Slovenije, ki zaključi omrežje kot za operaterja, ki vključi storitve pri stranki.
- Status 7 – odgovor PDA (pogojni DA). Naročilo zahteva večje investicijske posege, ki so odvisni od zunanjih dejavnikov in ekonomske upravičenosti, kljub temu, da so soglasja v večini pridobljena. Predlagamo, da se ta status v primeru individualnih hiš izvaja po principu dograditve RNO. V primeru večstanovanjskih zgradb pa je potrebno še dodatno upoštevati tudi pogoje navedene na strani 19 (točka c) hišne napeljave. Rok izvedbe bo odvisen od pogoja ekonomske upravičenosti, zaradi tega ne more biti predpisan in fiksni. V primeru masovnih naročil rokov ne bo možno zagotavljati. Za primere skupinskih vključitev se operaterja na skupnem operativnem sestanku dogovorita za način in termin vključevanja. Priključki ob skupinskih prehodih zato niso podvrženi predpisanim rokom za izvedbo vključitev.

d) rok za odpravo napak je 2 delovna dneva od prijave napake, le-ta pa se v primeru težjih napak lahko podaljša za največ 5 delovnih dni, pri čemer mora ob podaljšanju roka o tem ustrezno seznaniti operaterja in navesti ter utemeljiti razloge, iz katerih izhaja, da gre za težjo napako.

Odprava napak – rok 2 dni (60% celo v enem dnevu) je zelo kratek in z razpoložljivimi resursi ter ob upoštevanju enakopravne obravnave vseh ponudnikov storitev, ni realno dosegljiv. Trenutni povprečni časi odprave napak presegajo te čase, kar velja tudi za USO storitve. V primeru težjih napak bo potrebno zagotoviti še dodatno povratno obveščanje operaterja. Upoštevati je potrebno tudi odpravo napak na kabelskem omrežju, kjer so posegi zahtevnejši in časi daljši.

Telekom Slovenije zato vztraja, da ostanejo v veljavi določila rokov v veljavnem RUO. »Rok za odpravo napake od prijave napake do odprave napake je tri (3) delovne dni, ki se v primeru težjih napak lahko ustrezno podaljša. O nastanku težjih napak Telekom Slovenije nemudoma znotraj treh (3) delovnih dni od nastanka napake obvesti operaterja. V primeru težjih napak bo Telekom Slovenije določil rok za podaljšanje roka za odpravo napak, pri čemer pa to podaljšanje ne sme trajati več kot dodatnih pet (5) delovnih dni. V primeru napak, ki so posledica višje sile in napakah, kjer je na odpravo napake Telekom Slovenije ne more vplivati (večje poškodbe, pravne ovire, pridobitev soglasja, itd.) se lahko rok za odpravo napake podaljša. Pri tem je Telekom Slovenije o konkretnih vzrokih dolžan operaterja obvestiti.« Telekom Slovenije vseh napak, brez precejšnjega povečanja števila zaposlenih, ne more odpraviti v zahtevanem krajšem roku.

Telekom Slovenije opozarja, da ukrep ni izvedljiv v primeru pravnih ovir (zahteva lastnikov zemljišča ali objekta, ne možnost dostopa do mesta okvare,...) ali višje sile (naravne nesreče, nevarnost s področja varstva pri delu, delo drugih izvajalcev (cestarji, vodovod, elektro, ...) in podobno) na kar Telekom Slovenije ne more vplivati. Prav tako opozarjamo, da so zahteve tehnično nerealne v primerih, ko gre za poškodbe večjih optičnih kablov, predvsem pri dostopovnem FTTH omrežju. V teh primerih je predpisan rok za odpravo okvar celo krajši od normativa za izvedbo spojke v idealnih pogojih na teh kablji.

V osnovi Telekom Slovenije ločuje napake na lažje in težje. Lažje napake so vse tiste napake, ki ne zahtevajo posegov na kablju. Telekom Slovenije za izvedbo predlaga lestvico z naslednjo porazdelitvijo: 25% lažjih napak vseh operaterjev odpraviti v 1 dnevu, 70% lažjih napak vseh operaterjev odpraviti v 2 dnevih, 85% lažjih napak vseh operaterjev odpraviti v 3 dneh in 100% vseh napak vseh operaterjev odpraviti v 8 dneh.

Sedaj veljavni roki so glede na tehnične lastnosti, obseg aktivnosti ter razpoložljive resurse (Agencija zmotno misli, da se z odpravo napak ukvarjajo vsi zaposleni v Telekomu Slovenije) tudi edino opravičljivi in v smislu obveznosti tudi sorazmerni. Prav tako tudi ugotavljamo, da se število napak s povečanjem števila razvezanih zank povečuje, kar prav tako vpliva na čas odprave napak.

II. vzpostaviti lestvice, s katerimi se zagotovi učinkovito izvajanje in primerno upoštevanje rokov, in sicer tako, da v svoji vzorčni ponudbi določi naslednjo porazdelitev:

- a) 20% vseh naročil za razvezavo krajevne zanke izvesti v 3 dneh, 60% v 5 dneh in 100% v 8 dneh;*
- b) 80% vseh odgovorov na poizvedbe izvesti v 1 dnevu, 90% v 2 dneh in 100% v 3 dneh;*
- c) 60% vseh napak odpraviti v 1 dnevu in 100% v 2 dneh,*

Najprej želimo opomniti na različno pojmovanje rokov. V točki I. poglavja 7.1 so obveznosti navedene v delovnih dneh, v točki II. pri lestvici pa se pojavijo navadni dnevi. Zahtevamo, da se preko celega dokumenta od prve navedbe rokov naprej uporablja termin delovni dnevi. Predlagane lestvice je potrebno uskladiti z roki, ki jih je Telekom Slovenije predlagal pri odgovoru na rok za izvedbo preveritev in rok za odpravo napak.

III. Vzpostaviti enoten informacijski sistem, preko katerega bo operaterje in lastno maloprodajno enoto obveščala o vzrokih za nastanek napake, roku za njeno odpravo in o odpravi prijavljene napake takoj po odpravi le-te,

Telekom Slovenije ima že vzpostavljen enoten sistem za upravljanje incidentov pri odpravi napak. Telekom Slovenije operaterjem preko operatorskega portala že sedaj omogoča prijavo napak, spremljanje statusov pri odpravi napak in takojšnje povratno obveščanje ob odpravi napake.

V. ne bo smela zavrniti že odobrenega operatorskega dostopa do razvezave bakrene krajevne zanke ali podzanke ter optične zanke ter drugih elementov omrežja in pripadajočih zmogljivosti iz I. točke,

Telekom Slovenije v primeru poizvedb za vključitev posameznega razvezanega dostopa iz razloga zagotavljanja čim večje izbire s strani končnega uporabnika in možnost takojšnjega naročila s strani izbranega operaterja ne izvaja rezervacije kapacitet po posameznih operaterjih. Ob tem v skrajnih primerih obstaja možnost, da bi vključitev naročila na isti lokaciji podala dva operaterja, pri čemer vključitve drugemu operaterju ne bi bilo možno zagotoviti. V primeru izvajanja rezervacij ob vsakem pozitivnem odgovoru na poizvedbo bi končni

uporabnik, ki bi postopoma poizvedoval pri treh operaterjih pri vsakem naslednjem čakal na potek rezervacije, kar bi pomenilo bistveno podaljšanje časa, od preveritve do izvedbe za končnega uporabnika. Prav tako bi uvajanje in zaračunavanje rezervacij pomenilo povečanje stroškov za operaterje in občutno povečanje stroškov Telekoma Slovenije pri dopolnitvi informacijske podpore in dodatnih stroškov vezanih na zagotavljanje obravnave rezervacij.

Obstajajo dodatni primeri, kjer Telekom Slovenije ne bo mogel realizirati že odobrenega razvezanega dostopa se pojavljajo v primeru, ko končni uporabnik ne želi vključitve, lastniki parcel ali stavb preprečujejo izvedbo potrebnih povezav preko katerih objektov poteka povezava, neusklajenih podatkov v bazah, ki so podlaga za izvedbo preveritve z ugotovljenim dejanskim stanjem na terenu in drugi dejavniki, ki lahko onemogočajo izvedbo priklopa. V teh primerih kljub pozitivnemu odgovoru na preveritev, vzpostavitve ni možno zagotoviti.

Telekom Slovenije želi spomniti še na primere uporabe tehnologije in sprememb v omrežju Telekoma. Ob uporabi tehnologije za zagotavljanje širokopasovnega dostopa, ki jo uporabljajo operaterji na razvezanem dostopu in glede na karakteristike omrežja lahko v posameznih primerih prihaja do spremembe parametrov posamezne povezave, oziroma spremembe razpoložljive prenosne hitrosti, ki jo je na posameznem razvezanem dostopu možno zagotavljati.

Predpisovanje navedene obveznosti nezavrnitve že odobrenega dostopa končnemu uporabniku je sporna še iz naslednjih vzrokov. Končnemu uporabniku je kadarkoli omogočen prehod med posameznimi operaterji, prav tako iz različnih razlogov lahko kadarkoli odpove naročniško razmerje, naročilo lahko odpove ali prekliče tudi v času, ko poteka postopek izvedbe priklučka. To končnemu uporabniku še dodatno omogoča zakon o varstvu potrošnikov, ki omogoča odstop od pogodbe 15 dni po naročilu, če je naročilo prejeto preko prodajnega kanala. Telekom Slovenije ne more ugotavljati razloga zakaj se končni uporabnik odloči za odstop od naročila.

VI. zagotoviti skupno lokacijo (kolokacijo) in druge zmožljivosti, potrebne za primerno namestitev in povezavo ustrezne opreme, ki omogoča uporabo bakrenih in optičnih zank in podzank ter jaškov in kanalizacije, v okviru katere:

4. bo morala na zahtevo operaterja zagotoviti v prostoru skupne lokacije elektroenergetsko napajanje, in sicer na tak način, kot ga zagotavlja sama sebi oziroma svojim hčerinskim ali partnerskim podjetjem,

Pri povečavah moči elektroenergetskih priključkov za potrebe alternativnih operaterjev se Telekom Slovenije pogosto sooča s kompleksnimi in zamudnimi postopki. To je še posebej problematično, če gre za majhne povečave moči. Telekom Slovenije vidi rešitev navedenih problemov tudi v možnosti vzpostavitve lastnih elektroenergetskih priključkov, v primerih, če gre za toplotno izolirane kolokacije tipa A in B, kakor tudi gradnjo ločenih zunanjih vtičnic za priključitev mobilnega ali prenosnega agregata. Ločevanje bo pogosto najprimernejša rešitev tudi v primerih zahtev po enosmernem ali agregatnem napajanju, saj so kapacitete Telekoma Slovenije načrtovane samo za lastne potrebe.

5. bo morala omogočiti neoviran dostop z lastnim optičnim kablom ali optičnim kablom tretjih ponudnikov oziroma na zahtevo operaterja optičnim kablom družbe Telekom Slovenije d.d. do drugih prostorov operaterja na drugih lokacijah ter bo morala pri tem omogočati samostojno povezovanje operaterjev med prostori skupne lokacije znotraj iste stavbe z opremo in izvajalcem, ki ju lahko priskrbi operater sam, za vse naštetе potrebe pa bo morala zagotoviti souporabo kanalov, zgradb in drugih potrebnih zmožljivosti,

Agencija je med obveznosti dostopa z lastnim optičnim kablom uvrstila tudi povezovanje operaterjev do in med prostori skupne lokacije znotraj iste stavbe, ter na zahtevo povezave z

optičnim kablom Telekoma Slovenije do prostorov operaterja na drugih lokacijah. Telekom Slovenije opozarja, da se morajo navedene povezave uporabljati izključno v namene povezovanja kolokacij, sama izvedba pa mora biti usklajena s pravili projektiranja in izgradnje, ki velja za opremo Telekoma Slovenije, ob upoštevanju vseh omejitev, ki iz tega izhajajo.

Za zagotovitev varnosti elektronskih komunikacij tako na povezavah, kot tudi v prostorih funkcijskih lokacij, Telekom Slovenije predlaga natančnejšo opredelitev tehničnih pogojev za izvedbo dostopa z lastno optiko. Telekom Slovenije v okviru zagotavljanja skupne lokacije omogoča dostop z lastnim optičnim kablom do in med prostori skupne lokacije, za potrebe medsebojnega povezovanja kolokacijskih prostorov s kapaciteto 12 optičnih vlaken ali 6 parov. S tako kapaciteto optičnih vlaken so namreč prostori skupnih lokacij večinoma povezani tudi trenutno s Telekomovimi optičnimi vlakni in so večinoma zasedeni z dva do tremi pari vlaken, razen največjih skupnih lokacij. Torej bi morala ta kapaciteta zadostovati za osnovni namen predpisanih optičnih povezav. Telekom Slovenije omogoča dostop operaterja z lastnim optičnim kablom v paralelnem kabelskem jašku operaterja ob Telekomovem uvodnem jašku pri zgradbi, kjer se skupna lokacija nahaja. Paralelni jašek operaterja je oddaljen od 3 do 8 m od uvodnega jaška Telekoma Slovenije pri zgradbi, kjer se nahaja skupna lokacija.

Vse ostale podrobnosti bo Telekom Slovenije določil s Vzorčno ponudbo.

7. bo morala nove omarice za potrebe dostopa do podzank postaviti v velikosti, ki omogoča ustrezno namestitev opreme operaterjev, ki so po obvestilu družbe Telekom Slovenije d.d. o spremembi omrežja izrazili interes za skupno lokacijo,

Telekom Slovenije meni, da navedena obveznost ni v skladu s Priporočilom o reguliranem dostopu do dostopovnih omrežij naslednje generacije (NGA) omrežij. Sprejeto Priporočilo še posebej poudarja zaščito potencialnih investitorjev, zniževanje stroškov, pobuda pa je v največji možni meri prepuščena operaterjem – investitorjem v dostopovno omrežje. Agencija bi morala spodbujati Telekom Slovenije pri iskanju optimalnih rešitev, ne pa mu nalagati obveznosti gradnje omaric, ki bodo omogočale namestitve dodatne opreme samo na osnovi izraženega interesa drugih operaterjev. Agencija bi morala upoštevati tudi vse tehnične omejitve, ki so vezane na gradnjo skupnih omaric. Te so predvidene za vgradnjo tipske opreme, ki jo skupaj z omarico dobavlja proizvajalec. Pogosto so projektirane tako, da zagotavljajo pasivno hlajenje, proizvajalec pa jamči za dobro delovanje samo pod pogojem namestitve opreme, ki je testirana v sklopu ponujene rešitve. Prav tako mora investitor že vnaprej načrtovati elektro priključke, »backhaul« povezave, torej vse oblike povezovanja omarice v TK sistem, to pa bi v primeru, da bi omarico uporabljalo več operaterjev, zelo povečalo začetno investicijo. Telekom Slovenije predlaga, da Agencija sledi smernicam v Priporočilu, ki investitorju zagotavljajo jasne pogoje ponujanja dostopa in posledično zmanjšanje rizikov.

Telekom Slovenije je Agencijo večkrat seznanil s problematiko gradnje FTTN omrežij ter problemi, ki se ob tem pojavljajo. Telekom Slovenije je operaterjem in Agenciji predlagal gradnjo po modelu **segmentacije omrežij**, ki pomeni spremembo v topologiji dostopovnega omrežja na način, da to postane bistveno bolj učinkovito. V slovenskih razmerah je to še posebej pomembno, saj bo FTTN tehnologija pogosto najprimernejša rešitev v ruralnem področju z nizko gostoto uporabnikov. Agencija bi se morala že v preteklem obdobju odzvati na pobudo Telekoma Slovenije, da skupaj z alternativnimi operaterji doseže dogovor, ki bi omogočal gradnjo segmentiranih omrežij, tudi če bi v prehodnem obdobju to pomenilo nazadovanje na investicijski lestvi. V nasprotnem Telekom Slovenije ne bo zainteresiran za investicije v FTTN tehnologijo. V cilju izboljšanja ekonomske učinkovitosti gradnje je Telekom Slovenije operaterjem večkrat predlagal rešitve, ki so zasnovane na skupni uporabi opreme

(model VULA – virtual unbundled local access). Aktualne in prihodnje xDSL tehnologije (predvsem VDSL2) imajo namreč nove funkcionalnosti kot npr. vectoring, bonding in phantom mode, ki omogočajo bistveno večje hitrosti na enakih razdaljah oziroma doseganje večjih prenosnih razdalj ob isti hitrosti, torej boljši izkoristek obstoječega bakrenega omrežja. Efekti teh funkcionalnosti so izraženi v polni meri samo v primeru uporabe opreme enega proizvajalca.

Telekom Slovenije je gradnjo FTTN tehnologije predvidel predvsem v ruralnih območjih, kjer je koncentracija končnih uporabnikov nižja. Študije, ki so jih po naročilu regulatorjev pripravile svetovalne družbe v EU, kažejo, da se stroški FTTN priključka zelo povečujejo z nižanjem števila uporabnikov (ERG Opinion on Regulatory Principles of NGA – ERG (07) 16rev2)³. Tudi praksa v EU kaže, da se alternativni operaterji v državah s prevladujočo tehnologijo FTTC niso odločili za razvezavo podzanke, tudi v primeru, ko je gradnja potekala v urbanih področjih, kjer je koncentracija priključkov bistveno višja (primer Nemčije, ki je v EU vodilna po številu FTTC vozlišč). Iz navedenih razlogov bi Agencija morala ugotoviti realne okoliščine, v katerih bi se tovrstna omrežja gradila v ruralnih območjih Slovenije predvsem z oceno poslovnih modelov. Naložitev obveznosti, da se kapacitete omaric projektirajo v skladu s povpraševanjem operaterjev lahko negativno vpliva na motivacijo investitorja, saj bodo stroški gradnje višji kar postavlja pod vprašaj ekonomsko upravičenost tovrstne gradnje. Še enkrat poudarjamo, da je FTTN tehnologija v EU zelo razvita, delitev omaric v praksi pa praktično ni zaživel.

Telekom Slovenije je Agencijo večkrat seznanil s problematiko gradnje FTTN omrežij ter problemi, ki se ob tem pojavljajo. Telekom Slovenije je operaterjem in Agenciji predlagal gradnjo po modelu **segmentacije omrežij**, ki pomeni spremembo v topologiji dostopnega omrežja na način, da to postane bistveno bolj učinkovito

Telekom Slovenije predlaga Agenciji, da pristopi k reševanju problematike FTTN rešitev na način, ki bo operaterje spodbujal k novim investicijam.

8. bo morala pri skupni lokaciji upoštevati naslednje roke:

a) rok za odgovor na poizvedbo je za do 15 lokacij 10 dni od prejema popolne poizvedbe, od 16 do 50 lokacij 30 dni od prejema popolne poizvedbe, od 51 do vključno 100 lokacij 45 dni od prejema popolne poizvedbe in nad 100 lokacij 90 dni od prejema popolne poizvedbe,

Telekom Slovenije predlaga, da roki za poizvedbe ostanejo v delovnih (in ne koledarskih) dneh, kot je že v veljavi in se ukrep glasi: »rok za odgovor na poizvedbo je za do 15 lokacij 10 delovnih dni od prejema popolne poizvedbe, od 16 do 50 lokacij 30 delovnih dni od prejema popolne poizvedbe, od 51 do vključno 100 lokacij 45 delovnih dni od prejema popolne poizvedbe in nad 100 lokacij 90 delovnih dni od prejema popolne poizvedbe«. Telekom Slovenije nima vzpostavljenega informacijskega sistema za upravljanje tehnoloških prostorov, kot to Agencija zmotno predvideva (Agencija je na strani 67 Analize prepričana, da družba Telekom Slovenije vsak čas razpolaga s podatki o skupnih lokacijah, njihovi zasedenosti, urejenosti in podobno). V Telekomu Slovenije vse preveritve, tudi za lastne potrebe, izvajamo ročno.

c) rok za izvedbo naročila za izvedbo skupne lokacije je največ 4 mesece,

Telekom Slovenije vseh kolokacijskih prostorov ne more pripraviti v največ štirih mesecih, zato predlagamo, da je rok za izvedbo naročila za skupno lokacijo največ 6 mesecev, kot je to

³http://erg.eu.int/documents/docs/index_en.htm

zapisano tudi v obrazložitvi ukrepa, pri čemer pa predlagamo dodatno segmentacijo rokov. Telekom Slovenije bo 30% kolokacij v roku pripravil v roku 4 mesecev in preostalih 70% kolokacij v roku 6 mesecev.

V primeru, da je potrebno zaradi naročene kolokacije povečati priključno moč objekta, je postopek v 4 mesecih neizvedljiv. Agenciji je verjetno poznano, da ima elektrodistributer (na podlagi zakona) na razpolago 1 mesec za pripravo soglasja in dodatno še en mesec za pripravo pogodbe. Elektrodistributer navadno zahteva še izdelavo PZI-ja, večkrat je potrebno pridobivati še druga soglasja. Postopek povečave tako traja od minimalnih 3 pa tudi 6 ali več mesecev. Prav tako je daljši rok potreben v primerih, ko ima Telekom Slovenije že izbrane izvajalce za gradbena, elektro, strojna, TK dela in z njimi sklenjene pogodbe na odpoklic. V kolikor pa Agencija vztraja, da je potrebno k razpisu povabiti tudi izvajalce, ki jih predlagajo operaterji, torej vsakič izdelati popis, pripraviti razpis, izbor izvajalca, pritožbeni rok, podpis pogodb...je jasno, da je 4 mesečni rok neizvedljiv.

Telekom Slovenija znova opozarja, da nima vzpostavljenega informacijskega sistema za upravljanje tehnoloških prostorov. Vzpostavitev informacijskega sistema bi pomenila ogromen strošek, ki ni ekonomsko opravičljiv. Glede na število poizvedb operaterjev po skupnih lokacijah v zadnjih letih pa je vzpostavitev takšnega informacijskega sistema povsem nesorazmeren ukrep. V letu 2008 je bilo 30 poizvedb, v letu 2009 1 poizvedba in v letu 2010 1 poizvedba po skupni lokaciji.

9. vzpostaviti lestvice, s katerimi se zagotovi učinkovito izvajanje in primerno upoštevanje rokov, in sicer tako, da v svoji vzorčni ponudbi določi naslednjo porazdelitev: 70% vseh naročil za skupno lokacijo izvesti v 3 mesecih in 100% v 4 mesecih

Telekom Slovenije predlaga, da bo 30% kolokacij v roku pripravil v roku 4 mesecev in 100% kolokacij v roku 6 mesecev.

10. bo morala hkrati s pripravo prostora skupne lokacije na zahtevo operaterja zagotoviti namestitve števcov za merjenje dejanske porabe električne energije na vse prostore skupne lokacije,

Telekom Slovenije ima že vzpostavljen sistem merjenja s cirkutorji, o čemer je bila agencija že obveščena junija 2008 v okviru postopka nadzora.

11. bo morala upoštevati dodatne pogoje, s katerimi zagotovi poštenost, razumnost in pravočasnost izpolnitve obveznosti, in sicer tako, da v svoji vzorčni ponudbi določi naslednje pogodbene kazni:

Agencija predlaga naložitev pogodbenih kazni za primer zamude pri realizaciji posamezne izvedbe razvezanega dostopa ali sodostopa, posamezne skupne lokacije, zamude pri odpravljanju napak ter v primeru, da zaradi zamude stranka operaterju odpove pogodbo.

Telekom Slovenije opozarja, da je Agencija že sedaj v okviru navedene obveznosti Telekomu Slovenije naložila vključitev pogodbenih kazni. Kot je bilo že večkrat navedeno, Agencija v okviru Analize ne ugotavlja učinkov dosedanje regulacije oz. naloženih ukrepov, kar prav tako velja za obveznost vključitve pogodbenih kazni v vzorčno ponudbo. Agencija se znova ne ukvarja z dejanskim stanjem v preteklem obdobju. Agencija v zvezi s pogodbenimi kaznimi ne utemelji potrebe po naložitvi tovrstne obveznosti na podlagi nekih konkretnih ravnanj Telekoma Slovenije. Iz tega razloga je še posebej neupravičena naložitev obveznosti vključitve strožjih pogodbenih kazni v vzorčno ponudbo kot veljajo danes. Telekom Slovenije v letošnjem letu do izdaje Analize s strani operaterjev ni prejel nobene zahteve za plačilo pogodbenih

kazni iz razloga zamud. To je le dokaz več, da se Agencija z ugotavljanjem dejanskega stanja ne ukvarja.

Predlagana obveznost vključitve predlaganih pogodbenih kazni v vzorčno ponudbo, je iz navedenih razlogov povsem nesorazmerna in neutemeljena obveznost. Glede na to, da je Agencija posamezne izvedbene roke še dodatno skrajšala (rok za odgovor na poizvedbo, rok za izvedbo naročila za izvedbo skupne lokacije,...), je naložitev strožjih obveznosti v smislu višjih pogodbenih kazni toliko bolj neupravičena. Pri tem Agencija prav tako nastopa tudi v funkciji prekrškovnega organa, in ima iz tega naslova možnost, da odloča o prekrških za kršitve ZEKom in na njegovi podlagi izdanih predpisov (prekoračitve rokov, zamude...) in na takšen način sankcionira nedisciplinirano ravnanje operaterja.

Naložitev krajših izvedbenih rokov, ki jih Telekom Slovenije glede na obseg dela, organiziranost in glede na dosedanje podatke ni zmožen zagotavljati in istočasna naložitev nerazumno visokih pogodbenih kazni (bistveno višje kot v predhodni analizi trga), predstavlja hudo namerno ogrožanje poslovanja Telekoma Slovenije. Z napihovanjem potencialnih izgub operaterjev, se poskuša upravičiti nesorazmerno visoke pogodbene kazni, ki v povezavi z nerazumno skrajšanimi roki silijo Telekom Slovenije v povečevanje stroškov zagotavljanja in vzdrževanja storitev in neupravičenega financiranja operaterjev. Predlagane višine pogodbenih kazni so povsem nesorazmeren ukrep.

a) v primeru zamude pri izvedbi posameznega razvezanega dostopa ali sodostopa bo višina pogodbene kazni za prvih 10 dni zamude najmanj 50% mesečne maloprodajne naročnine za izbrani paket za vsak posamezen dan, od 11 dne zamude dalje pa 150% vendar skupaj ne več kot 24-ratnik mesečne maloprodajne naročnine za izbrani paket, pri čemer se taka oblika pogodbene kazni upošteva tudi v primeru napačnega odgovora na poizvedbe

Agencija je na strani 70 Analize navedla: »Agencija je pri določanju višine pogodbene kazni primarno izhajala iz cen, ki jih družba Telekom Slovenije d.d. zaračunava operaterjem na upoštevnem trgu ter kazni določila v sorazmerju z njimi«.V nadaljevanju pa izhaja povsem drugačno stališče, »da je Agencija kot osnovo za izračun pogodbenih kazni izbrala maloprodajno naročnino alternativnega operaterja za izbrani paket, kar se dokazuje z naročniško pogodbo operaterja s stranko«. Glede na pravkar povedano, je določitev višine pogodbenih kazni, kot le-ta izhaja iz Analize, povsem nerazumljiva in neutemeljena.

Določitev višine pogodbene kazni, ki predvideva vrednost maloprodajnega paketa operaterja je povsem nesorazmerna. Višina pogodbene kazni je lahko vezana izključno na vrednost posameznega internetnega paketa, ki ga operater zakupi pri Telekomu Slovenije in ga le-ta operaterju zaračunava za posameznega uporabnika.

Prav tako Telekom Slovenije ugotavlja, da iz Analize ni razvidno, na podlagi česa je Agencija prišla do sklepa, da je 24 mesecev običajni čas vezave naročnika pri posameznemu operaterju. Glede na dejstvo, da je na to dolžino vezana maksimalna višina pogodbene kazni, je upravičenost takšnega sklep toliko pomembnejša. Agencija običajni čas vezave naročnika z ničemer ne utemelji, temveč ga zgolj naniza kot dejstvo, kar pa ni.

Telekom Slovenije meni, da se s predlagano novo obveznostjo mesečnega objavljanja podrobnih podatkov o kakovosti razvezanega dostopa do krajevne zanke in podzanke zagotovi spremljanje upoštevanja obveznosti enakega obravnavanja. Agencija bo tako lahko spremljala izvajanje obveznosti enakega obravnavanja in temu primerno tudi hitro ukrepala v postopku nadzora v primeru nepravilnosti. Uvajanje višjih pogodbenih kazni, je tudi iz tega razloga, povsem nesorazmeren ter neutemeljen ukrep.

Povsem neutemeljen in nesorazmeren je tudi način izračuna pogodbene kazni v primeru napačnega odgovora na poizvedbo po principu, ki velja za zamude pri realizaciji posamezne izvedbe povsem razvezanega dostopa ali sodostopa. V primeru, da bi prišlo do napačnega odgovora na poizvedbo, Telekom Slovenije tega ne bi mogel vedeti, saj do napačnih odgovorov ne prihaja namenoma. Iz tega torej sledi, da bi Telekom Slovenije v praksi za vsak napačen odgovor moral plačati pogodbeno kazen v višini 24 kratnika mesečne maloprodajne naročnine za izbran paket.

Končnemu uporabniku je vedno zagotovljena možnost prehoda med operaterji, prav tako so tako operaterji kot tudi končni uporabniki seznanjeni, da npr. v primeru bakrenega omrežja Telekoma Slovenije, lahko izbirajo med vsemi operaterji, ki ponujajo storitve preko tega omrežja. Omejitev pri tem je lahko le tehnologija, ki jo operaterji pri tem uporabljajo, kar pa ne vpliva na pozitiven ali negativen odgovor. V skladu s navedenim je jasno, da tudi v primeru morebitno napačnega odgovora na poizvedbo, le-to najprej zazna operater, ki pa bo v primeru tako velikih pogodbenih kazni, Telekom Slovenije o tem obvestil šele po času, ko bo lahko zahteval maksimalno pogodbeno kazen v višini 24 kratnika mesečne maloprodajne naročnine za izbrani paket.

Telekom Slovenije želi opozoriti tudi na dejstvo, da lahko v posameznem tednu prejme tudi več kot 1500 poizvedb. Pri takšni količini podanih poizvedb ni mogoče v celoti izključiti možnosti človeške napake pri podajanju odgovorov, kar še posebej velja pri preveritvah, ki se izvajajo ročno in kjer napake ni možno povsem izključiti ne glede na to ali gre v škodo lastni maloprodajni enoti ali operaterju. Glede na predlagane krajše roke s strani Agencije, je v praksi možnost napak v podanih odgovorih toliko večja. Pri tem Agencija niti ne ugotavlja v kakšnem deležu, glede na celotno število podanih poizvedb, prihaja do napačnih odgovorov. V zvezi s tem Telekom Slovenije opozarja tudi, da napaka lahko nastopi tako pri poizvedbah za alternativne operaterje kot tudi za potrebe končnih uporabnikov Telekoma Slovenije. V primeru, da v praksi do napake (napačnega odgovora) pride in se jo kasneje tudi odkrije, se o tem najprej obvesti operaterje, ki so v preteklosti podali ustrezno poizvedbo, s tem pa imajo tudi možnost ponovno podati poizvedbo in pridobiti pozitiven odgovor, s čimer se preteklo stanje sanira. Pri uvedbi predlagane pogodbene kazni se bo v praksi zgodilo, da bodo operaterji namenoma začeli množično podajati poizvedbe z razlogom, da bo Telekom Slovenije na kakšno poizvedbo napačno odgovoril, kar se bo glede na nezmožnost izključitve človeškega faktorja, prav gotovo v praksi tudi zgodilo. Glede na vse navedeno, je povsem razvidno, da je naložitev tovrstne variante pogodbene kazni popolnoma neutemeljena ter nesorazmerna.

c) v primeru zamude pri odpravi posamezne napake mora za do prvih 48 ur Telekom plačati kazen v višini celotne mesečne maloprodajne najemnine in po preteku 48 ur najmanj dodatnih 40% mesečne maloprodajne najemnine za vsak dan zamude

V Analizi predvidena višina pogodbene kazni je neutemeljena in nesorazmerna. Neupravičenost določitve višine pogodbene kazni glede na vrednost maloprodajnega paketa operaterja ter najvišje višine pogodbene kazni, je bila že obrazložena pod točko 11 a). Višina pogodbene kazni je lahko vezana izključno na vrednost mesečne naročnine posameznega razvezanega dostopa, ki ga operater zakupuje pri Telekomu Slovenije.

Telekom Slovenije želi opozoriti, da so vzroki za napake lahko tudi na strani operaterja ali končnega uporabnika. Karakteristike razvezanih bakrenih paric se glede na fizikalne lastnosti spreminjajo, med drugim tudi glede na starost omrežja, glede na razdaljo, glede na število spojk na relaciji med funkcijsko lokacijo. Tehnologija VDSL, ki jo določeni operater uporablja,

je na navedene karakteristike zelo občutljiva in ima v primerjavi z drugimi xDSL tehnologijami tudi bistveno krajši doseg. Maksimalen praktični doseg tehnologije je nekje med 1 in 1,5 km. Operater torej lahko vključi uporabnika na daljših bakrenih zankah, ne upošteva pa fizikalnih lastnosti linije in stalno prijavlja napake na razvezanem dostopu.

Razlogi za nedelovanje in posledično pojav napake na razvezanem dostopu so lahko tudi v opremi, ki jo operater nudi svojim končnim naročnikom (npr. modemi, TV vmesniki in druga oprema). Za nedelovanje storitev je lahko kriva slaba kvaliteta radijskih in televizijskih signalov na strani producentov. Celo v postopku nadzora pred Agencijo, je že bilo ugotovljeno, da je vzrok pojavljanja napake in nedelovanja storitve v terminalski opremi končne stranke Telekom Slovenije želi z zgoraj navedenim opozoriti, da obstaja veliko razlogov za nedelovanje storitev, ki pa niso v sferi Telekoma Slovenije, kljub temu pa s strani operaterjev prejema prijavo napake, kar kaže napačno sliko o številu dejanskih napak, za katere je odgovoren Telekom Slovenije. Zaradi opisanih razlogov menimo, da je povečanje pogodbenih kazni in hkratno skrajševanje rokov za odpravo napak na razvezani zanki, nesorazmeren ukrep.

d) v primeru, da zaradi zamude stranka operaterju odpove pogodbo je Telekom dolžen operaterju plačati pogodbeno kazen v višini 24-kratnik mesečne maloprodajne naročnine za izbrani paket

Telekom Slovenije opozarja, da je naložitev plačila pogodbene kazni v vsakem primeru, ko stranka odpove pogodbo operaterju povsem neupravičena. Težave pri vključitvi ali kasnejšem delovanju storitev operaterja na zakupljenem bakrenem dostopovnem omrežju, zaradi katerih stranka lahko odpove storitev, so možne iz več razlogov. Nekatere izmed teh smo že opisali v predhodnih točkah. Eden izmed razlogov je v odgovoru na preveritev, kjer se zaradi nepopisanega zadnjega dela razvodnega naročniškega omrežja ali težav pri dostopu do omrežja izjemoma lahko zgodi, da je omrežje zasedeno, lastniki parcel in prostorov po katerem poteka kabelsko omrežje ne dovolijo del ali dostopa do kabelskega omrežja. Glede na karakteristike tehnologije za omogočanje širokopasovnega dostopa, ki ga uporablja Telekom Slovenije in tehnologije širokopasovnega dostopa, ki jo uporabljajo operaterji na razvezanem dostopu in glede na karakteristike omrežja lahko v posameznih primerih prihaja do spremembe parametrov posamezne povezave, oziroma spremembe razpoložljive prenosne hitrosti, ki jo je na posameznem razvezanem dostopu možno zagotavljati.

Operaterji na bakrenih paricah vključujejo svojo xDSL tehnologijo. Pri tem uporabljajo različno opremo in tehnologijo. Telekom Slovenije na razvezanih paricah nima vključene nobene aktivne opreme. Razpoložljiva pasovna širina (prenosna hitrost) je odvisna od lastnosti parice, razdalje parice in xDSL opreme, ki jo uporablja operater. Telekom Slovenije v nobenem primeru ne more ugotoviti dejanske hitrosti na povezavi, ki jo operater dosega s svojo xDSL opremo. Telekom Slovenije operaterjem in samemu sebi ponuja parice, ki so vključene v omrežju. Parice zaseda na enak način ne glede na operaterja. Zaradi opisanih razlogov Telekom nikakor ne more biti odgovoren za odpoved pogodbe končne stranke operaterju.

Telekom Slovenije tako na primer ne more prevzeti odgovornosti za nedelovanje storitev prek tehnologije VDSL na razvezanih dostopih Telekoma Slovenije. Dejstvo je, da različne tehnologije xDSL omogočajo različno delovanje storitev na določenih oddaljenostih uporabnikov od funkcijskih lokacij operaterja. Dejstvo je tudi, da je bilo omrežje Telekoma Slovenije grajeno v preteklosti za namene zagotavljanja telefonskih storitev, katerih delovanje je bistveno manj občutljivo od tehnologij za širokopasovni dostop. Karakteristike razvezanih bakrenih paric se glede na fizikalne lastnosti spreminjajo, med drugim glede na razdaljo, starost omrežja in število spojk na relaciji med funkcijsko lokacijo in OPT.

Telekom Slovenije meni, da je ta pogodbeni kazen povsem nesorazmerna in neutemeljena tudi iz naslednjega razloga. Odpoved pogodbe med operaterjem in stranko ni nujno odraz oz.

posledica zamude Telekoma Slovenije, končnemu uporabniku je kadarkoli omogočen prehod med posameznimi operaterji, prav tako iz različnih razlogov lahko kadarkoli odpove naročniško razmerje, navsezadnje lahko stranka odpove pogodbo tudi v času, ko poteka postopek izvedbe priključka. Prav tako ima stranka v primeru sklenitve pogodbe na daljavo vedno tudi možnost, da v roku 15 dni odstopi od tako sklenjene pogodbe brez posledic.

Telekom Slovenije ne more prevzeti odgovornosti za odpovedi pogodbe stranke v primeru nedelovanja storitev prek razvezanih dostopov Telekoma zaradi omejitev tehnologije za zagotavljanje širokopasovnega dostopa. Dejstvo je, da različne tehnologije xDSL omogočajo različno delovanje storitev na določenih oddaljenostih uporabnikov od funkcijskih lokacij operaterja. Dejstvo je tudi, da je bilo omrežje Telekoma grajeno v preteklosti za namene zagotavljanja telefonskih storitev, katerih delovanje je bistveno manj občutljivo od tehnologij za širokopasovni dostop. Karakteristike razvezanih bakrenih paric se glede na fizikalne lastnosti spreminjajo, med drugim glede na razdaljo, starost omrežja in števila spojk na relaciji med funkcijsko lokacijo in OPT. Telekom Slovenije na razvezanih paricah nima vključene nobene aktivne opreme. Razpoložljiva pasovna širina (prenosna hitrost) je odvisna od lastnosti parice, razdalje parice in xDSL opreme, ki jo uporablja operater. Telekom Slovenije v nobenem primeru ne more ugotoviti dejanske hitrosti na povezavi, ki jo operater dosega s svojo xDSL opremo. Telekom Slovenije operaterjem in samemu sebi ponuja parice, ki so vključene v omrežju. Parice zaseda na enak način ne glede na operaterja.

Odpoved pogodbe stranke je možna še iz naslednjih vzrokov. Želja uporabnika po spremembi ponudnika. Končnemu uporabniku je kadarkoli omogočen prehod med posameznimi operaterji, prav tako iz različnih razlogov lahko kadarkoli odpove naročniško razmerje, naročilo lahko odpove ali prekliče tudi v času, ko poteka postopek izvedbe priključka. To končnemu uporabniku še dodatno omogoča zakon o varstvu potrošnikov, ki omogoča odstop od pogodbe še 15 dni po naročilu, če je naročilo prejeto preko prodajnega kanala. Telekom Slovenije ne more ugotavljati razloga zakaj se končni uporabnik odloči za odstop od naročila in odpoved pogodbe. Ker gre dejansko za možnost svobodne izbire končnega uporabnika, je neupravičeno od Telekoma Slovenije zahtevati plačilo tako visoke odškodnine.

Za vse naštet primere odpovedi pogodb stranke operaterju Telekom Slovenije ni kriv in ne more prevzeti plačila pogodbene kazni, zato se naj obveznost plačila pogodbene kazni v primeru odpovedi pogodbe stranke iz odločbe umakne.

12. ne bo smela postavljati nerazumnih pogojev, ki za izvajanje storitev niso nujno potrebni oziroma se da izvajanje storitev doseči tudi z lažje izpolnljivimi pogoji.

V zvezi z navedeno točko Agencija predvsem izpostavlja nepotrebna ali nerazumna zavarovanja terjatev (npr. nerazumne bančne garancije). Ponovno Agencija v okviru Analize ne obrazloži pojma nerazumnosti. V zvezi s tem Telekom Slovenije poudarja, da je bančna garancija eden izmed možnih finančnih instrumentov, s katerim je mogoče sankcionirati finančno nedisciplino pogodbene stranke. Pri tem pa je pomembno, da se bančna garancija uporablja z vsemi svojimi elementi. V kolikor Agencija prepoveduje izvedbo naročila storitev s pogojevanjem predložitve bančne garancije in podobno, s tem izkrivi sam namen finančnega instrumenta in je instrument tako v praksi neuporaben. Družba Telekom Slovenije pa je v primeru nezmožnosti zavarovanja terjatev izpostavljen precejšnjemu tveganju

Agencija je že v Odgovoru na pripombe na Analizo iz leta 2009 poudarila, da so nerazumne bančne garancije izpostavljene le kot primer in le del predlagane prepovedi oblikovanja oz. postavljanja nerazumnih pogojev. Iz nadaljnjih navedb Agencije pa je bilo mogoče razbrati, da uvedba zavarovanja plačil za primere, ko do plačil dejansko ni prišlo, ni smiselna pri spornih terjativah. Telekom Slovenije ugotavlja, da je takšna interpretacija povsem v nasprotju z namenom zavarovanja plačil. Operater bo namreč ugovarjal vsem terjativam družbe Telekom

Slovenije, pri tem pa ne bo relevantno ali je ugovor utemeljen - upravičen ali ne. Zavarovanje plačila oz. bančna garancija bo tako izgubila svoj pravi namen. Družba Telekom Slovenije bi tako bila obsojena zgolj na možnost zahtevati od operaterjev plačilo neporavnanih zapadlih obveznosti v civilnih (izvršilnih, pravnih) postopkih, ki običajno trajajo tudi več let. Na ta način bi obveznosti operaterjev, ki svojih obveznosti ne plačujejo (namenoma ne plačujejo in ugovarjajo terjatvam), ves čas naraščale. Družba Telekom Slovenije bi bila brez realnih možnosti zahtevati ustrezno zavarovanje, zaradi česar bi utrpela škodo in bila prisiljena tudi zmanjševati investicije v izgradnjo omrežja. Družba Telekom Slovenije tako ugotavlja, da je označevanje bančne garancije kot nerazumne v primeru, ko se jo zahteva v zvezi z neplačilom, kadar je terjatev med strankama sporna, povsem nesorazmeren ukrep.

Agencija navaja podatke o skupnem številu obveznosti dostopa do hišne napeljave, kabelske kanalizacije, neosvetljenih optičnih vlaknih, valovni dolžini znotraj optičnega vlakna ter aktivni Ethernet povezavi (tabela na strani 59). Agencija navaja zgolj skupno število obveznosti po državah iz katerih ni razvidno realno stanje, saj niso omenjene omejitve in pogoji, ki jih je regulator določil ob naložitvi obveznosti. Tabela navaja, da je dostop do neosvetljenih vlaken obvezen v desetih državah EU. Telekom Slovenije ugotavlja, da se obveznost večinoma nanaša na **povezavo uličnih kabinetov in lokacije** MDF-ov v sklopu omrežja izgrajenega v tehnologiji FTTN. Pomembno dejstvo je, da navedeno obveznost regulator velikokrat nalaga pogojno: na prvo mesto postavlja obvezo dostopa do kanalizacije in v primeru, če to ni možno, nastopa obveznost dostopa do optičnega vlakna (Nemčija, Španija). Zato so števila dostopov navedena v tabeli nerealna, ker se števila podvajajo. Tabela tudi ne vsebuje ločene obveznosti **dostopa do optične zanke**, ki je ključna obveznost dostopa do optične infrastrukture. Opozarjamo, da je navedena obveznost dejansko naložena samo na Nizozemskem in Finskem, kjer imajo telekomi večinski tržni delež na trgu in je zato situacija drugačna od situacije v Sloveniji. V nekaterih državah je dostop do optične zanke izključen iz trga zaradi tehničnih omejitev pri razvezavi zanke (v Španiji se je telekom odločil za tehnologijo GPON FTTH, ki trenutno ne omogoča dostop do posameznega uporabnika). V drugih državah (Danska) je izključitev optične zanke vezana na omejitve v razprostranjenosti tehnologije (optika je prisotna v določenih regijah), kar ne omogoča zamenljivost med optičnim in bakrenim omrežjem. Na Portugalskem se je regulator odločil za vključitev optike na trg, ne pa za naložitev regulatornih obveznosti. Iz navedenih podatkov je razvidno, da se je za regulacijo optične zanke odločil samo nizozemski regulator, kar pa je razumljivo zaradi prehoda telekoma na »all IP« in **opustitve bakrenega omrežja**, kar je KPN objavil že leta 2005. Stanja v Sloveniji zato ni možno primerjati s stanjem na Nizozemskem.

V vseh državah (Francija, Italija, Portugalska, Španija), v katerih imajo operaterji naloženo obveznost dostopa do hišne napeljave, ta obveznost velja za vse operaterje (simetrični dostop). Obveznost je določena v nacionalni zakonodaji, princip dostopa pa je oblikoval regulator v postopkih nacionalnega posvetovanja. Telekom Slovenije ugotavlja, da bo asimetrična regulacija v Sloveniji neučinkovita, ker se regulira operater, ki ima na trgu manjši tržni delež.

Telekom Slovenije ugotavlja, da se za naložitev vseh oblik dostopa ni odločil niti en nacionalni regulator v EU! Sočasna naložitev vseh možnih obveznosti je nesorazmeren ukrep, čeprav je naložitev posamezne obveznosti lahko primerna. Iz tržne analize tudi ni razvidno, da so naložene obveznosti zahtevane s strani alternativnih operaterjev. Ponovno poudarjamo, da želi Agencija z naložitvijo celotnega spektra obveznosti očitno izboljšati pogoje na veleprodajnem trgu, čeprav bi glavni cilj Agencije morala biti odprava pomanjkljivosti in izboljšanje konkurenčnih razmer na maloprodajnem trgu. Agencija očitno ni želela podrobno predstaviti stanja in premikov na maloprodajnem trgu, še posebej premikov po izdaji OPTM odločbe v drugem krogu analize.

7.2. Obveznost zagotavljanja enakega obravnavanja

Telekom Slovenije opozarja, da 24. člen ZEKom jasno določa, da lahko Agencija z odločbo določenemu operaterju s pomembno tržno močjo naloži obveznost enakega obravnavanja v zvezi z operatorskim dostopom. Navedena določba pa ne predvideva naložitev obveznosti o posredovanju točno določenih informacij kot to Agencija neupravičeno predlaga v navedeni točki Analize. Navedena zahteva je brez ustrezne pravne osnove in tako nezakonita.

V okviru obveznosti zagotavljanja enakega obravnavanja bo zato družba Telekom Slovenije d.d. dolžna:

1 .pri zagotavljanju razvezanega dostopa do krajevne zanke za druge operaterje, ki zagotavljajo storitve širokopasovnega dostopa končnim uporabnikom, v enakovrednih okoliščinah uporabljati enakovredne pogoje dostopa do omrežja, kot jih uporablja sama zase oziroma za svoja hčerinska ali partnerska podjetja ter operaterjem, s katerimi ima sklenjeno pogodbo o operatorskem dostopu, dati na voljo isti informacijski sistem za naročanje in upravljanje storitev, kot ga uporablja njena lastna maloprodajna enota oziroma z njo povezane družbe (v nadaljevanju: enoten informacijski sistem);

Zahteva po istem informacijskem sistemu za naročanje in upravljanje storitev, kot ga uporablja maloprodajna enota Telekoma Slovenije, je v dobrednem pomenu nerazumna in neizvedljiva. Operaterji imajo na voljo spletni vmesnik (operatorski portal) preko katerega naročajo in upravljajo storitve, pri čemer je ta vmesnik podložno vezan na isti informacijski sistem, kot ga Telekom Slovenije uporablja za svoje maloprodajno enoto (Atlantis). Procesno je naročanje enako tako za ostale operaterje kot za maloprodajno enoto Telekoma Slovenije, razlika je le v vhodnem sistemu - GUIju (operaterji uporabljajo spletni portal, maloprodaja Telekoma Slovenije pa prodajni del Atlantisa).

Telekom Slovenije vztraja, da je zahteva po istem informacijskem sistemu nerazumna in neizvedljiva, kar je utemeljila z opisom procesov po katerem dokazuje, da je razlika minimalna in ta izhaja iz notranje organizacije Telekoma Slovenije. Če bi delovanje informacijskega sistema oviralo operaterje, bi to imelo negativen vpliv na rezultate poslovanja, ki bi se odražali v zmanjšanem številu priključkov, ki jih operaterji realizirajo v omrežju Telekoma Slovenije. Podatki iz leta 2010 pa kažejo, da prirast xDSL priključkov, ki jih operaterji realizirajo na osnovi razvezanega dostopa, sodostopa in bitnega toka presega prirast Telekoma Slovenije, kar je prikazano na Sliki 2 in Sliki 3 tega dokumenta. Do te ugotovitve bi tudi Agencija lahko prišla na osnovi podatkov s katerimi razpolaga. V zvezi z dodatno obveznostjo mesečnega dostavljanja podatkov o kakovosti razvezanega dostopa ocenjujemo, da bi bili v sedanjih razmerah, ko je prišlo do stagnacije xDSL tehnologije, mesečni podatki zelo nezanesljiv vir informacij, saj je njihovo število zelo majhno.

V prilogi Telekom Slovenije podrobneje podaja svoj koncept implementacije enotnega informacijskega sistema skupaj z oceno stroškov implementacije in predvidenimi roki začetka del ter predvidenega trajanja projekta.

3. tudi sama ne uporablja zank, ki jih je v zavrnitvah poizvedb operaterjev označila kot rezervne, razen za namene, pri katerih je dovoljena uporaba rezervnih zank, oziroma bo morala v primeru spremembe namembnosti posamezne krajevne zanke le to najprej ponuditi operaterju, ki je prvi poizvedoval po njej;

Telekom Slovenije odločno nasprotuje predlagani obveznosti, saj bo povzročila bistveno večje stroške za potrebe zagotavljanja univerzalnih storitev, prav tako pa se bo podaljšal čas vzpostavitve univerzalnega priključka.

4. podatke o kakovosti razvezanega dostopa do krajevne zanke in podzanke, ki so potrebni za preverjanje izvrševanja obveznosti enakega obravnavanja, mesečno dostaviti Agenciji in jih hkrati na pregleden način objaviti na svoji spletni strani;

Telekom Slovenije bo v skladu s predvidenimi obveznostmi zagotovil objavljane tovrstnih podatkov. Pri tem opozarjamo, da podatka o odstotku napačnih odgovorov na prejete poizvedbe Telekom Slovenije ne more posredovati, saj s takimi podatki ne razpolaga. S tem bo glede na podrobnost podatkov in mesečno objavljane poročil Telekoma Slovenije zagotovljeno spremljanje enake obravnave, kar po mnenju Telekoma Slovenije lahko v celoti nadomesti nerazumno krajšanje rokov izvedbe in uvajanje nesorazmernih pogodbenih kazni. Predviden čas potreben za realizacijo poročila o kakovosti razvezanega dostopa je tri mesece po objavi vzorčne ponudbe.

5. operaterjem, s katerimi ima sklenjeno pogodbo za razvezan dostop, v enakih časovnih in kakovostnih okvirih kot svojim notranje organizacijskim enotam ter hčerinskim in partnerskim podjetjem, v elektronski obliki prek enotnega informacijskega sistema posredovati naslednje informacije, pri čemer morajo biti te informacije na enak način dostopne tudi Agenciji:

➤ *informacije o načrtih posodabljanja svojega omrežja za manjše posodobitve največ 30 dni pred izvedeno posodobitvijo ter za večje posodobitve najmanj 90 dni pred izvedeno posodobitvijo, pri čemer je treba o ukinitvi posamezne skupne lokacije operaterja obvestiti najmanj 5 let vnaprej, o ukinitvi posamezne bakrene krajevne zanke pa najmanj 2 leti vnaprej;*

Agencija bi morala v Analizi upoštevati veliko dinamiko v razvoju širokopasovnega trga, naraščanje infrastrukturne konkurence in realne okoliščine na posameznih območjih. Telekom Slovenije je prepričan, da bi morala Agencija predvsem upoštevati regionalno raznolikost, ne pa obveznost posplošiti na celotni teritorij RS.

Telekom Slovenije predlaga, da se druge operaterje redno, v 90 dnevnom roku, obvešča o vseh investicijskih vlaganjih v omrežje kar predstavlja večje posodobitve. Manjše spremembe stanja v omrežju so predvsem posledica dnevnih sprememb izključevanja naročnikov, izračun vpliva vsake odpovedi zahteva velike informacijske zmogljivosti in jih družba Telekom Slovenije tudi za sebe ne izvaja ter zato predlaga, da se ta del obveznosti ne naloži.

V zvezi z obveščanjem o ukinitvi posamezne bakrene krajevne zanke, Telekom Slovenije predlaga, da Agencija za reševanje problematike imenuje strokovno skupino, v kateri bodo predstavniki vseh zainteresiranih operaterjev. Skupina bi določila pravila migracije v NGA omrežje na način, ki bi bil sprejemljiv za vse operaterje, ob upoštevanju dejstva, da za posodabljanje omrežja morajo biti zainteresirani vsi operaterji, saj NGA omrežje omogoča ponujanje naprednejših in boljših storitev. Postavitev jasnih pravil bi imelo pozitiven vpliv na gradnjo FTTN vozlišč v ruralu. Obveznost obveščanja o ukinitvi posameznih bakrenih zank naj bo prevedena na realnejše roke, saj ukinitve pomeni prehod na druge, praviloma boljše alternativne rešitve, kot posledica posodobitve ali izgradnje NGA omrežja.

Predlagamo, da se po vzoru Avstrije, bakrena zanka obravnava s periodo 3 let od vključitve. Če je čas uporabe zanke krajši, mora Telekom Slovenije kompenzirati stroške investicije do vključno 3 leta. Obveščanje o prehodu na novo rešitev pa je lahko bistveno krajše (6 mesecev do enega leta).

- *o pričetku ponujanja katerekoli nove storitve najmanj 6 mesecev pred začetkom ponujanja storitve, vendar ne kasneje kot svojim notranjim organizacijskim enotam ter povezanim podjetjem;*

V zvezi z navedeno obveznostjo se Telekom Slovenije sprašuje za katere storitve sploh gre. Predvidevamo, da se je ta obveznost v tem poglavju pomotoma zapisala, saj menimo, da je možna le na trgu 5. Telekom Slovenije predlaga, da se navedena obveznost črta.

- *informacije o razpoložljivosti skupnih lokacij,*

Podatkov o razpoložljivosti kapacitet skupnih lokacij Telekom Slovenije nima evidentiranih v informacijskih sistemih kot to Agencija zmotno predvideva (Agencija je na strani 67 Analize prepričana, da družba Telekom Slovenije vsak čas razpolaga s podatki o skupnih lokacijah, njihovi zasedenosti, urejenosti in podobno). Preveritev se izvaja na podlagi posameznih povpraševanj s fizičnimi ogledi na posameznih funkcijskih lokacijah.

Glede na število poizvedb operaterjev po skupnih lokacijah v zadnjih letih pa je vzpostavitev takšnega informacijskega sistema povsem nesorazmeren ukrep. V letu 2008 je bilo 30 poizvedb, v letu 2009 1 poizvedba in v letu 2010 1 poizvedba po skupni lokaciji. Telekom Slovenije predlaga, da se navedena obveznost črta.

- *informacije o morebitnih rezervacijah na vseh lokacijah, kjer je mogoča skupna lokacija, skupaj s časovno določenim začetkom in koncem realizacije projekta, na katerega se rezervacija nanaša, ki v nobenem primeru ne sme biti daljši od enega leta. Pogoji za rezervacijo je izdelana projektna dokumentacija.*

Predviden ukrep je predvsem posledica zmotnega prepričanja Agencije, da družba Telekom Slovenije ima informatiziran sistem za upravljanje nepremičnin (Agencija je na strani 67 Analize prepričana, da družba Telekom Slovenije vsak čas razpolaga s podatki o skupnih lokacijah, njihovi zasedenosti, urejenosti in podobno). Zaradi neevidentiranih podatkov v informacijskih sistemih, podatkov v informatizirani obliki ni mogoče zagotoviti. Operaterjem lahko Telekom Slovenije zaradi neevidentiranih podatkov o omrežju v informacijskih sistemih, zagotavlja le nekatere podatke. Podatki bodo operaterjem v pisnem odgovoru zagotovljeni za posamezno lokacijo za preveritev, rezervacijo in naročilo, na podlagi fizično izvedenih aktivnosti.

- 6. mora operaterjem, s katerimi ima sklenjeno pogodbo o operatorskem dostopu, in Agenciji omogočiti izdelavo in prikaz statistik prek enotnega informacijskega sistema, ki omogočajo nadzor nad izvrševanjem obveznosti enakega obravnavanja operaterjev po vseh relevantnih parametrih*

Telekom Slovenije bo v skladu s predvidenimi obveznostmi in navedenimi omejitvami zagotovil objavljane poročila o kakovosti razvezanega dostopa. Telekom Slovenije nima orodja, ki bi uporabniku omogočalo izdelavo poljubnih statistik.

Za izdelavo novega, prej še nedefiniranega poročila, Telekom Slovenije predlaga sledeč postopek: Agencija poda zahtevo za izdelavo poročila z natančno obliko poročila in definiranimi vhodnimi podatki in željenimi prejemniki oz. distribucijskimi kanali. Telekom Slovenije preveri zahteve in glede na razpoložljivost podatkov poda mnenje o možnosti izdelave poročila, informativni predlog poročila, morebitne popravke, predviden rok izvedbe in strošek izvedbe poročila. Agencija in Telekom Slovenije se dokončno dogovorita o obliki poročila. V skladu z dogovorjenim rokom, Telekom Slovenije izdela poročilo.

7.3. Obveznost zagotavljanja preglednosti

V vzorčni ponudbi morajo biti opisani vsi postopki in tehnične rešitve vezani na predlagane obveznosti in zagotovitev vse potrebne informacijske podpore, ki pa se jo je potrebno šele opredeliti, nato razviti, testirati in tudi vzpostaviti. Zato je 30 dnevni rok od objave odločbe za pripravo, objavo, uveljavitev nove Vzorčne ponudbe in dodatno še hkratno implementacijo naloženih obveznosti ob objavi vzorčne ponudbe, izrazito prekratek. Agencija zmotno ugotavlja, da sprememba Vzorčne ponudbe glede na predlagane obveznosti, predstavlja le administrativne posege. Spremembe zahtevajo zelo premišljene tehnične rešitve, ki jih mora Agencija verificirati, ter predvsem celo vrsto procesnih sprememb in prilagoditve informacijskih sistemov. Agencija se pri določitvi roka ne vpraša, kakšen čas je dejansko potreben za implementacijo vseh predlaganih obveznosti. Telekom Slovenije upravičeno zahteva, da je rok za pripravo vzorčne ponudbe vsaj 60 dni od dneva dokončnosti odločbe.

Telekom Slovenije bo lahko informacijsko podporo za preveritve, vključevanje in odpravo napak na optičnih zankah zagotovil najprej tri mesece po objavi vzorčne ponudbe, saj je to čas, ki je potreben za pripravo ustrezne informacijske podpore

Predviden čas potreben za realizacijo poročila o kakovosti razvezanega dostopa je tri mesece po objavi vzorčne ponudbe, saj so potrebna obsežna dela, kar je bilo že izčrpno obrazloženo

7.4. Obveznost cenovnega nadzora in stroškovnega računovodstva

7.4.2. Oblikovanje cen za storitve dostopa do optičnega dostopovnega omrežja

Obveznost razvezave optične zanke sta na trg 4 do sedaj vključili le dve evropski državi – Nizozemska in Finska. Na Nizozemskem so ob tem izračunali ceno na osnovi ROI, na Finskem pa regulator ni naložil cenovnih obveznosti.

Ko je komisija septembra objavila novo Priporočilo o reguliranem dostopu do dostopovnih omrežij nove generacije (NGA), je po besedah komisarke Kroesove, storila šele prvi korak v ustvarjanju primernih razmer, da bodo operaterji lahko začeli oz. nadaljevali z investicijami v NGA. Po njenem mnenju bo potrebno pripraviti še usmeritve za področje cen NGA omrežij, ki jih najemajo operaterji. Prihodki, ki jih take cene omogočajo, morajo biti na ravni, ki operaterjev – lastnikov omrežja, ne bodo odvrčale od nadaljnjih investicij v optična omrežja in selitve iz bakrenega na optično omrežje. Evropska komisija se zavzema za konsistentno uporabo istih principov v enakih ali podobnih razmerah.

Telekom Slovenije meni, da cene, ki bi bile izračunane s pomočjo metodologije LRIC, ne bi predstavljale zadostne spodbude za nadaljnje investiranje v optična omrežja.

Ker je razvezava optičnih zank še v povojni fazi in vsi mehanizmi še niso v celoti dorečeni, Telekom Slovenije meni, da bi v tem trenutku Agencija enak cilj dosegla tudi z uporabo blažjih cenovnih obveznosti. Če bi Agencija predpisala kot način cenovne regulacije za razvezane optične zanke prepoved škarij bi to alternativnim operaterjem v celoti omogočalo možnost konkuriranja Telekomu Slovenije na optičnem segmentu. S pomočjo obveznosti prepovedi škarij cen bi bili zagotovljeni enaki pogoji na trgu tako za maloprodajno enoto Telekoma Slovenije kot za druge alternativne operaterje, ki bi take zanke najemali.

Agencija namerava Telekomu Slovenije za storitev razvezave optične krajevne zanke hkrati naložiti prepoved škarij cen, ki pa se nanaša na vsako posamezno storitev in na vsak posamezni paket.

Evropska komisija je v primeru Wanadoo proti Telefonici⁴, pri izračunu škarij cen uporabila agregatni pristop, kar pomeni, da je upoštevala celoten trženjski mix maloprodajnih storitev. Alternativni operaterji pri zagotavljanju svojih storitev na trgu, z operaterjem s pomembno tržno močjo namreč ne tekmujejo s posameznimi paketi, ampak s celotnim naborom paketov. Agregatni pristop temelji na principu, da morajo biti konkurenti sposobni dobičkonosno vsaj preslikati produktni vzorec operaterja s pomembno tržno močjo. Evropska komisija se je za tak agregatni pristop odločila, ker je tak pristop konsistenten z interno odločitvijo alternativnega operaterja, da samo oceni dobičkonosnost svoje investicije v omrežje tako, da upošteva celoten nabor produktov, ki jih lahko ponudi na relevantnem spodnjem trgu.

Evropska komisija prav tako ugotavlja, da je izvedba testa na posameznem produktu primerna le v nekaterih okoliščinah. Tak primer bi bil primeren za morebitno novo ponudbo, ki bi povečevala možnost škarij cen in se trenutno financira iz drugih dobičkonosnih ponudb, njen tržni delež pa bi se lahko v prihodnje povečal in tako pripeljal do negativnih marž v prihodnosti.

Naložitev prepovedi obstoja škarij cen tako na ravni posameznih storitev kot na ravni posameznih paketov, se Telekomu Slovenije zdi prestroga. Morebitne posamezni primeri, kot so omenjeni v prejšnjem odstavku, pa bi se, v kolikor bi pridobili pomemben delež na trgu, ustrezno odrazili tudi v agregatnem pristopu.

Telekom Slovenije predlaga, da se prepoved škarij cen uveljavi za celotno ponudbo maloprodajnih paketov Telekoma Slovenije in da se preverja na letni osnovi. Telekom Slovenije bo podatke dostavil do 30.5. vsakega leta.

Najem kabelske kanalizacije

Telekom Slovenije bo pogoje zakupa natančneje določil v Vzorčni ponudbi. Telekom Slovenije predlaga, da se za benchmark uporabi podatke iz baze Cullen za Zahodno Evropo.

Pri pregledu oblikovanja cene za najem kabelske kanalizacije smo ugotovili, da se cena oblikuje večinoma glede na prostornino zasedenosti cevi in na dolžino, ne pa še na par optičnih vlaken. Telekom Slovenije predlaga, da se cena določi glede na zasedeno prostornino brez vezave cene na par optičnih vlaken.

Najem neosvetljenega optičnega vlakna in »backhaul« povezave ter Ethernet povezave

V analizi manjka konkretna opredelitev Ethernet povezave. Iz Analize namreč ni razvidno ali je imela Agencija v mislih L2 Ethernet povezave, ki spadajo na ta trg ali pa L3 Ethernet povezave, ki na upoštevni trg, ki regulira pasivno opremo, sploh ne sodijo. Na trgu 4 naj bi bili po naši presoji pretežno navedeni in določeni 'pasivni' infrastrukturni elementi.

Telekom Slovenije meni, da se storitev Ethernet ne vključuje na upoštevni trg 4. Agencija se je namreč že v svojem pozivu št. 0601-129/2007-9 z dne 29.7.2008 za storitve na upoštevni trg 5 – vzorčna ponudba BRO opredelila, da povezava med robnimi napravami operaterja in robnimi napravami Telekoma Slovenije ni regulirana v okviru modela »maloprodajna cena minus x« oz. se mora navedeno povezavo operaterjem ponuditi / zaračunavati v skladu z veljavno vzorčno ponudbo za

⁴Glej Commission decision of 4.7.2007 relating to a proceedings under Article 82 of the EC Treaty (Case COMP/38.784 – Wanadoo Espana vs. Telefonica)

zakup dostopovnih delov zakupljenih vodov in ethernet dostopa (RALO). Zaradi zagotavljanja preglednosti pa mora Telekom Slovenije informacije o pogojih za zakup vodov vključiti v RUO vsaj z navedbo, da so vse relevantne informacije o pogojih za zakup vodov opredeljene v RALO. Zato Telekom Slovenije predlaga, da se cene za Ethernet opredeli v vzorčni ponudbi RALO.

7.4.3. Oblikovanje cen ostalih storitev

Agencija za oblikovanje cen ostalih storitev predvideva uporabo LRIC. Pod pojmom ostale storitve, ki se pojavlja v analizah na obeh trgih, se lahko skriva cel nabor storitev, ki imajo lahko alocirane različne vrste stroškov (delo, material, zunanje storitve, amortizacija) v različnih kombinacijah, načinih in obsegu. Storitve je mogoče razločevati na enkratne in obdobjne ali pa angažiranost stroškov na neposredne ali posredne oziroma kako stroški prehajajo v prodane storitve.

Za strošek dela in prevozov je značilno, da se njihova stroškovna cena že do sedaj izračunava v ločenih stroškovnih modelih in je cena dela za storitve kot so priključnine, prehodi, spremembe ipd popolnoma ločena od ostalih cen dela za projektiranje, nadzor, sodelovanje na projektih, obračun itd. Smiselno se zato postavlja vprašanje, zakaj še enkrat stroškovno modelirati storitve, katerih strošek lahko celo v polnem (100%) obsegu prehaja v te storitve. Tako je npr. strošek dela priključitve naročnika v polnem obsegu angažiran v omenjeni storitvi. V sklopu enkratnih storitev, kot so različne vrste priključnin, smo že do sedaj upoštevali samo neposredno delo monterjev, pri tem porabljen material in strošek prevoza. To je, upoštevali smo samo neposredne stroške, ki se na te storitve tako razporejajo v polnem obsegu. Pri izračunavanju tovrstnih cen smo sledili LRIC metodologiji na način, da smo iskali optimalne rešitve, ki se odražajo v ustreznih količinah dela in prevoza. Optimalne rešitve pri takšnih stroških predstavljajo prihranek zaradi ocenjenega dela poti za več storitev hkrati ipd, kar je v dosedanjih kalkulacijah že prisotno.

Drugo vprašanje pa je, kako ravnati pravilno pri obdobjnih storitvah, katerih alocirani stroški prehajajo v storitve v dobi zagotavljanja storitev, ki je v najslabšem primeru enaka amortizacijski oziroma življenjski dobi najpomembnejšega osnovnega sredstva. Z drugimi besedami pomeni, da je v vsakokratni storitvi vsebovan relativno majhen delež angažiranih stroškov, tj. nasprotje inkrementa kot posledica znatne spremembe proizvedene količine.

Če povzamemo, se optimalnosti sledi iz dveh smeri. Na eni strani z ločeno stroškovno modelirano urno postavko delovne ure in prevozov neodvisno od vsakokratnih količin opravljenih enkratnih storitev in na drugi strani z ločenim stroškovnim modeliranjem enkratnih storitev, kjer se upoštevajo optimalne rešitve kot rezultat sinergijskih učinkov sočasnosti procesov in aktivnosti. Zaradi povedanega smo mnenja, da se cene izračunavajo optimalno.

Telekom Slovenije na osnovi zgoraj povedanega predlaga, da se za oblikovanje cen ostalih storitev ne uporabi skladno z metodologijo LRIC, ker le-ta za izračun cen ostalih storitev ni primerna.

Stroški adaptacij

Pri obračunavanju stroškov adaptacije in opreme posameznih tipov kolokacijskih prostorov Agencija navaja, da je v primeru skupne namestitve opreme v isti tlorisni prostor, dopustno zaračunati le tlorisno zasedeno površino. Telekom pripominja, da je v primeru skupne namestitve prostor praviloma že urejen in ga ni potrebno dodatno urejati. V kolikor pa bi bilo tak prostor vendarle potrebno urediti, je potrebno operaterju zaračunati vsaj ureditev funkcionalnega prostora. Poleg tlorisno zasedene površine zajema funkcionalni prostor namreč še površino prostora okoli opreme, ki je potreben za prehod oziroma za dostop do opreme za potrebe vzdrževanja.

Telekom Slovenije bo pod pogoji, ki jih bo natančneje določil v vzorčni ponudbi (usposobljenost, reference izvajalce, potrditev projekta, nadzor nad izvajanjem del ipd.), alternativnim operaterjem v določenih primerih (kolokacije A, B in delno C) omogočil možnost izbire svojega izvajalca za adaptacijo kolokacijskega prostora, v kolikor predračuni družbe Telekom Slovenije bistveno (več kot 10%) presegajo predračun alternativnega operaterja za izvedbo adaptacije.

Klimatske naprave

Glede nato, da ima družba Telekom Slovenije ločena prodajna modela za adaptacije kolokacijskih prostorov brez klimatskih naprav ter adaptacijo kolokacijskih prostorov s klimatskimi sistemi, bo morala družba Telekom Slovenije alternativnemu operaterju zaračunati le klimatsko napravo in montažo klimatske naprave za dejansko dobavljeno opremo. V teh primerih lahko zaračuna le neposredni strošek nabavne vrednosti opreme ter montaže opreme. Račun za adaptacijo kolokacijskih prostorov, če vključuje klimatski sistem, mora biti razčlenjen tako, da so vsi zaračunani elementi jasni in pregledno izkazani vključno z dobavljenim klimatskim sistemom, delom in materialom.

V primerih, ko oprema enega ali več alternativnih operaterjev gostuje v skupnem prostoru skupaj s Telekomom Slovenije oziroma je zaradi objektivnih razlogov onemogočena samostojna postavitve klimatskega sistema v njegov ločen prostor (kolokacijski prostor) ali pa je v zgradbi nameščen centralni klimatski sistem katerega bi bilo mogoče dati v najem za njegov kolokacijski prostor, potem se lahko storitev hladilne moči klimatskih sistemov zaračunava tudi po najemnem modelu. Pri tem mora biti upoštevano, da se morajo cene souporabe klimatskih sistemov izračunavati tako, da je cena povprečne odjemne hladilne moči klimatskih naprav (v kW na mesec) instalirana v infrastrukturo Telekoma Slovenije izračunana na način, ki mora odražati energetska razmerja med priključitvenimi povprečnimi kapacitetami različnih vrst naprav za različne namene ne glede na lastništvo, Telekom Slovenije in alternativni operaterji. Cene kot odraz optimalnih dolgoročnih povprečnih stroškov in priključitvenih moči naprav morajo temeljiti na povprečnih dolgoročnih potrebah po odjemni moči klimatskih naprav in njihovi optimalni izrabi pogojenimi z njihovimi tehničnimi karakteristikami in navodili ter izkustvenimi pravili tehničnega osebjaja.

V analizi Agencija navaja, da bo morala družba Telekom Slovenije alternativnemu operaterju zaračunati le klimatsko napravo in montažo klimatske naprave za dejansko dobavljeno opremo. V primeru, da družba Telekom Slovenije nima dodatnega stroška nabave klima naprav in ima svoje proste kapacitete, teh stroškov ne sme zaračunati, ker ni inkrementalnega stroška, npr. pri tipu skupne lokacije. Inkrementalni strošek je strošek, ki bi ga družba Telekom Slovenije prihranila, če določene storitve ne bi zagotovila.

Pripominjamo, da se pri najemnem modelu klimatizacije, kjer obstajajo proste kapacitete, stroški nabave klimatske naprave pojavijo kasneje. Omenjeni stroški nabave pa se kasneje ne bi pojavili in bi jih Telekom Slovenije prihranil, če storitve najema kW klima moči ne bi zagotavljal:

- 1) ker bi lahko svoje proste kapacitete izkoristil za lastne potrebe, zaradi česar mu ne bi bilo treba nabaviti nove klimatske naprave, kot bi jo moral v primeru, če bi iz naslova RUO prosto kapaciteto oddal operaterju, še preden bi jo rabil sam;
- 2) ker bi ob zamenjavi iztrošene klimatske naprave kupil cenejšo napravo, če bi ugotovil, da za svoje lastne potrebe ne potrebuje več tolikšne zmogljivosti, kot jo ima obstoječa naprava.

Tudi za ostale storitve RUO se zaračunava najemnino oz. zakupnino (najem prostora, najem kabelske kanalizacije, razvezava zanke, itd.), zato ne vidimo razloga za izjemo v primeru zaračunavanja naročnine za posamezni kW moči klimatskih naprav v prostoru skupne lokacije.

Naročnina za m²

Pri določitvi cen najemnin za kolokacijske prostore bi morali razlikovati med najemninami za pisarniške prostore v »surovem« stanju (brez ustrezne razsvetljave, dvojnih tal, dodatnih ozemljitvenih zaščit, elektro priključkov ipd) in najemninami tehnoloških prostorov s posebnimi prostorskimi zahtevami (montažne stene, pralni (protiprašni) premazi sten, talna obloga iz elektroprevodnega antistatičnega materiala, ...) in energetskimi zahtevami (inštalacije za protipožarno zaščito, za varnostni nadzor,...).

Stroški najema, ki jih Telekom Slovenije zaračunava operaterjev, v skladu z opredelitvijo v vzorčni ponudbi RUO, zajemajo naslednje postavke: kvadratura prostora, varnostni nadzor prostora, čiščenje skupnih prostorov ter administrativne stroške (stroške računov in ogrevanja skupnih prostorov). Cena najemnine za pisarniške prostore, kot jo predlaga Agencija, torej ni končna cena za najem prostora, saj manjkajo še štirje od petih zgoraj naštetih stroškov, za katere pa ne vidimo razloga, da jih ne bi bili več upravičeni zaračunavati. Tako se npr. čiščenje v tipu C izvaja v celoti, za tip B se čisti le skupni hodnik in WC, medtem ko za tip A postavka odpade.

Ker se tehnološki prostori razlikujejo glede na dejavnost, ki jo družba opravlja (drugačne zahteve npr. za računalniške tehnološke prostore, farmacevtske...), nismo mogli pridobiti javno dostopnih informacij o cenah takšnih prostorov. Telekom Slovenije bo pripravil izračun pribitkov na ceno najemnine pisarniškega prostora, ki bo ustrezno odseval razlike med klasičnimi pisarniškimi prostori in prostori, ki jih operaterjem daje v najem Telekom Slovenije.

Določbo Agencije glede zaračunavanja tlorisno zasedene površine si razlagamo kot različen način obračuna najemnine glede na tip prostora, ne pa kot obračun različne najemnine (manj ali več glede na tip prostora). Končni učinek zaračunavanja mora biti enak za vse tipe prostorov, saj za vse prostore veljajo isti tehnični pogoji, za postavitev in obratovanje opreme ter ista naročnina za kvadratni meter prostora. Zgolj dejstvo, da nek prostor uporablja več operaterjev, ne more biti razlog za obračun različne najemnine (manj ali več). Najemnina za sto odstotno izkoriščen prostor, ki ga uporablja več operaterjev, je enaka, kot če bi isti prostor zakupil in uporabljal en sam operater. Kot primer navajamo prostor površine šest kvadratnih metrov, v katerega je mogoče v skladu s tehničnimi pogoji postaviti največ tri tk omare. S tem postane prostor sto odstotno izkoriščen. Če se prostor oddaja kot tip C pomeni, da se v skladu z določbo o zaračunavanju tlorisne površine obračuna le zasedene tlorisne pozicije. Za vsako zasedeno tlorisno pozicijo se zaračuna najemnina, ki je ekvivalentna najemnini za dva kvadratna metra prostora.

Elektrika

Telekom Slovenije je že v juniju 2008 zaključil projekt vgradnje merilnih naprav t.i. cirkutorjev. Naprave med drugim omogočajo daljinsko merjenje in prikaz izmerjene porabe električne energije. Podatki o izmerjeni mesečni porabi so dostopni na nadzornem sistemu naprav. Podrobno smo njihovo uvedbo in tehnične lastnosti pojasnili v okviru postopka nadzora z dopisom Agenciji z dne 26.6.2008.

Telekom Slovenije bo svoj cenik zaračunavanja električne energije in s tem povezanimi stroški prilagodil tako, da bo prefakturiran račun za elektriko vključeval dejansko porabo elektrike in posebej strošek agregata oz. brezprekinitvenega napajanja. Ker pa je za tako spremembo potreben korenit poseg v model izračunavanja, bomo tak cenik lahko uveljavil z 1.6.2011.

7.5. Obveznost ločitve računovodskih evidenc

Telekom Slovenije predlaga, da se kot rok za predložitev ločenih računovodskih evidenc določi 31.5. vsakega leta. Telekom Slovenije pripominja, da je pred izdelavo ločenih računovodskih evidenc potrebno zaključiti poslovne rezultate družbe. To pomeni, da so podatki o stroških, sredstvih in drugi

kazalniki, potrebnih za izračun ključev, ki predstavljajo vhodne podatke za model ločenih računovodskih evidenc, na voljo šele po preteku tega obdobja, ki se praviloma zaključi 31.3. v letu.

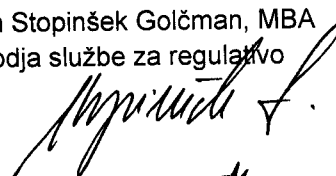
Agencija je v analizi navedla, da bo »Telekom Slovenije moral korenito poseči v obstoječi sistem, da bo zadostila splošnim regulatornim načelom, pri čemer ga bo morala tudi dopolniti z ustreznimi nediskriminatornimi internimi oziroma transfernimi cenami«.

Telekom Slovenije je skladno z načelom nediskriminatornosti, pripravil self supply model, ki temelji na modelu ločenih računovodskih evidenc Telekoma Slovenije in prikazuje prodajo samemu sebi. V modelu so stroški prodaje samemu sebi prikazani kot seštevek stroškov razporejenih na maloprodajne storitve (brez specifičnih maloprodajnih stroškov, npr. marketing, maloprodaja,...) in specifičnih veleprodajnih stroškov. Model self supply zagotavlja informacije o stroških prodaje samemu sebi, zato ni potrebe po vpeljavi internih cen znotraj Telekoma Slovenije. S tem pa se v Telekomu Slovenije tudi izognemo dodatnim stroškom internega obračunavanja. Ker bo model self supply tako postal sestavni del vsakokratnih letnih ločenih evidenc, smo mnenja, da smo zadostili pogoju nediskriminatornosti in transparentnosti.

Telekom Slovenije je Agenciji posredoval predlog izračuna stroškov prodaje samemu sebi, self supply model, in konec novembra model Agenciji tudi predstavil. Agencija je predlagano metodologijo izračuna v decembru potrdila. Skladno s tem, bo Telekom Slovenije pripravil izračun stroškov prodaje samemu sebi po sprejeti metodologiji na osnovi podatkov za leto 2010 in ga predložil Agenciji hkrati z modelom ločenih računovodskih evidenc.

S spoštovanjem!

Saša Stopinšek Golčman, MBA
Vodja službe za regulativo

Priloge: kot v tekstu

Telekom
Slovenije, d.d.

11.08.0